

Volnočasové aktivity dětí školního věku

Bc. Renata Kulíšková

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Renata KULÍŠKOVÁ**
Osobní číslo: **H118475**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Volnočasové aktivity dětí školního věku**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- možnosti trávení volného času u dětí školního věku,
- vliv rodiny na trávení volného času,
- zjištění vlastního využívání volného času.

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na zjištění volnočasových aktivit dětí školního věku.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HÁJEK, B., et. al. Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy. Praha: Portál, 2008.

KRAUS, B., et. al. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001.

PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. Praha: Portál, 2008.

SPOUSTA, V., et al. Kapitoly z pedagogiky volného času. Brno: Masarykova univerzita, 1996.

SPOUSTA, V., et al. Teoretické základy výchovy ve volném čase (Úvod do studia pedagogiky volného času). Brno: Masarykova univerzita, 1994.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce: **PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.**
Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2013**

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

V Brně 21. 3. 2013

Zuzana Kulíšková
.....
Jméno, příjmení studenta

Zuzana Kulíšková
.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se věnuje volnému času a volnočasových aktivitám dětí školního věku.

V praktické části je u dětí proveden výzkum metodou dotazníku, který je doplněn volným rozhovorem s pedagogy volného času. Problematika volného času a volnočasových aktivit je podrobena analýze.

Výsledky, které byly v této práci zjištěny je možno uplatnit při práci organizátorů volnočasových aktivit v rámci Domu dětí a mládeže i mimo něj.

Klíčová slova: volný čas, volnočasové aktivity, faktory ovlivňující volný čas, možnosti trávení volného času, zájmová činnost

ABSTRACT

The diploma thesis is talking about free time generally and free time activities of primary school children.

In the practical part of the thesis, children were asked in the form of a questionnaire. This questionnaire is complemented by an interview with pedagogical workers specialized in leisure activities. Issues of free time and free time activities are a subject of analysis.

The results that have been observed in this work can be applied in the work of the organizers of leisure activities in the framework of DDM and beyond.

Key words: free time, free time activities, factors affecting free time, possibilities of spending free time, groups of interest

Poděkování

Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr. za užitečnou metodickou pomoc, cenné rady, vstřícnost, čas a ochotu, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Bc. Renata Kulíšková

Obsah

Úvod	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Volný čas	10
1.1 Pojem a charakteristika volného času, jeho funkce	11
1.2 Volný čas dětí školního věku a jeho význam	14
1.3 Faktory ovlivňující volný čas	17
2 Možnosti trávení volného času dětí	19
2.1 Volnočasové aktivity v rámci rodiny	20
2.2 Volnočasové aktivity v rámci party	24
2.3 Organizace zaměřené na volnočasové aktivity dětí	28
3 DDM a jeho volnočasové aktivity pro děti	32
3.1 Zájmové kroužky v rámci školního roku	33
3.2 Letní, zimní a příměstské tábory v období prázdnin	37
3.3 Další akce	40
PRAKTICKÁ ČÁST	42
4 Výzkum	43
4.1 Charakteristika výzkumného souboru, použité metody	43
4.2 Stanovení hypotéz	44
4.3 Prezentace výsledků	45
4.4 Zhodnocení výsledků	57
Závěr	60
Resumé	61
Seznam použité literatury	62
Seznam tabulek	65
Seznam grafů	66
Seznam příloh	67

Úvod

„Čas je základní dimenzí, velkou jistotou a šancí lidského života. V jeho průběhu se člověk setkává s příznivými i negativními podmínkami a vlivy, které jeho prožívání někdy podporují a stimulují, jindy však brzdí nebo znemožňují. Všechny zřetele jsou pro něj výzvou, se kterou se musí trvale vyrovnávat.“¹

Pro koho víc by tato slova měla platit než pro ty, kteří se s časem teprve učí nakládat, pro ty, kteří mají ještě dlouhou cestu před sebou a to jaká bude, nezáleží jen na nich samých, ale i na nás, kteří je část té cesty doprovázíme, byť si to ne vždy plně uvědomujeme. Řeč je o dětech, o jejich čase, o jejich volném čase a jeho naplnění. Zde více jako kdy jindy platí, že v rámci jeho poměrně velké kvantity by měl být kladen důraz především na jeho kvalitu a smysluplnost.

Jako cíl diplomové práce jsem si stanovila zjistit, jak tráví volný čas děti školního věku a především, jak se věnují organizovaným aktivitám.

Chtěla bych potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, že **rodiče organizují volný čas více dětem mladšího školního věku než dětem staršího školního věku**, dále hypotézu, že **děti mladšího školního věku mají širší spektrum zájmů než děti staršího školního věku**. Třetí hypotézu, že **děti staršího školního věku využívají organizovaných aktivit méně často než děti mladšího školního věku** a poslední hypotézu, že **děvčata navštěvují sportovní kroužky méně často než chlapci**.

Abych naplnila cíl, rozdělila jsem práci na dvě části – teoretickou a praktickou. V části teoretické jsem pracovala s dostupnou literaturou formou obsahové analýzy. Tato část se skládá ze tří kapitol. První z nich pojednává o volném čase, druhá o možnostech jeho trávení, třetí se zaměřuje na Domy dětí a mládeže a aktivity, které dětem nabízí. V části praktické jsem se zaměřila na děti mladšího a staršího školního věku běžných základních škol. U dětí jsem použila metodu dotazníkovou, u pedagogických pracovníků volného času pak volný rozhovor.

¹ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 10.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Volný čas

Celkový čas, kterým člověk disponuje, dělíme dle moderních sociologů, na čas **produkční** (věnovaný práci, která je potřebná k zajištění nezbytných životních potřeb), **reprodukční** (kdy jde o regeneraci sil a hygienu) a **volný**, s nímž člověk může libovolně naložit. Ten zahrnuje zbytek dne (po odečtení času produkčního a reprodukčního), dvoudenní víkend, placenou dovolenou, volný čas v důchodu a volný čas při nezaměstnanosti.²

Klasická sociologie používá členění na **čas pracovní** zahrnující zaměstnání, za které člověk pobírá určitou mzdu, **čas vázaný**, jenž vyplývá z naší společenské role, ve kterém si plníme své mimopracovní povinnosti – pečujeme o sebe, děti, domácnost, domácí hospodářství. Činnosti, které jsou zábavou, odpočinkem, přinášejí ale i radost a určitý užitek patří do **času polovlného** (polovázaného), jež stojí na rozhraní času vázaného a volného. **Čas volný** tvoří skupinu poslední a jedná se o čas, který zbude po odečtení času pracovního, vázaného a polovlného (polovázaného).^{3 4}

Volný čas provází člověka celým životem a hraje důležitou roli v celé ontogenezi. U předškolního dítěte je plně organizován, vyplněn výchovou, zábavou a odpočinkem, povinností je málo. Vstupem do školy se volný čas začíná měnit. Jeho rozsah zůstává i nadále poměrně velký (v mladším školním věku je stále do značné míry organizován dospělými), přibývají však povinnosti. Puberta, vyznačující se potřebou osamostatňování, přináší i touhu dětí rozhodovat o svém volném čase samostatně. V období adolescence přechází výchova do sebevýchovy a mladí začínají být sami odpovědní za trávení svého volného času. V dospělosti zaujímá volný čas důležitou psychohygienickou kategorii a je determinován osobností a společensko-ekonomickou situací. Specifickou roli hraje volný čas pak v období stáří, zvláště pak po odchodu do důchodu. Úspěšné trávení volného času je zde důležité pro životní pohodu.⁵

² VESELÁ, J. Základy sociologie volného času. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999, s. 22.

³ HÁJEK, B., et. al. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s.10 - 11.

⁴ VESELÁ, J. Základy sociologie volného času. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999, s. 25.

⁵ SPOUSTA, V., et al. Teoretické základy výchovy ve volném čase (Úvod do studia pedagogiky volného času). Brno: 1.vyd. Masarykova univerzita, 1994, s. 31 - 32 .

1.1 Pojem a charakteristika volného času, jeho funkce

Volný čas provází lidstvo celými dějinami. Živočišné říši je vlastní střídání činnosti s odpočinkem, odpovídá to biologickému rytmu, v případě člověka, který tvoří její součást, získalo formu střídání práce a volného času. Odedávna však existovaly rozdíly v jeho množství i způsobu trávení. V předindustriální společnosti se stal výsadou lidí, kteří nebyli přímo spjati s výrobní prací. Na jedné straně tedy elita rozvíjející kulturně bohatý životní sloh, na druhé straně pracující s nepoměrně menším množstvím volného času, jehož způsob trávení byl limitován normami, zvyklostmi a tradicemi platnými v té době v jejich společenských vrstvách. Například v křesťanských zemích je volný čas determinován Božím desaterem. „Pomni, bys den sváteční světil...“⁶

K masovému rozvoji volného času dochází v 19. a 20. století. Lidem se zkracoval čas pracovní doby, postupně se zavedl pětidenní pracovní i školní týden, čímž se vytvářely příznivější podmínky pro život rodin a výchovu dětí, ty byly osvobozeny od námezdní práce v zemědělství, průmyslu i službách.⁷

Po roce 1945 prošla Evropa třemi etapami pojetí volného času. Léta poválečná a padesátá se vyznačují orientací na zotavení, regeneraci a rekreaci. Volný čas sloužil k obnově pracovní síly, k zotavení po práci vykonané, před prací, která vykonána měla být. Šedesátá a sedmdesátá léta s sebou přinesla konzumní orientaci volného času, volný čas se zaměřil na utrácení peněz. Samozřejmostí začalo být auto, televize, cestování, módní oblečení. Léta osmdesátá upouští od konzumního blahobytu, společnost se vydává směrem uvědomělého a intenzivně prožitého volného času. S pádem socialismu a obnovou tržního hospodářství došlo k velkému převratu i v oblasti volného času. Státní instituce určené k řízenému naplňování volného času osvědčenými kulturními činnostmi, vystřídala nová lákavá nabídka kulturního průmyslu působící na člověka intenzivní reklamou prostřednictvím masových sdělovacích prostředků.⁸

⁶ SPOUSTA, V., et al. Teoretické základy výchovy ve volném čase (Úvod do studia pedagogiky volného času). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 10 - 11.

⁷ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 27 - 28.

⁸ SPOUSTA, V., et al. Teoretické základy výchovy ve volném čase (Úvod do studia pedagogiky volného času). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 13 - 15.

Co znázorňuje a zahrnuje volný čas dle definic?

„Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).“⁹
(Průcha, Walterová, Mareš in Janiš)

„Volný čas, to je čas, který může člověk využít bezprostředně pro sebe, čas, ve kterém patří maximálně sobě, v němž může dělat – více než kdykoli jindy – to, co jej baví a co mu přináší potěšení, zábavu a odpočinek.“¹⁰ (Filipcová in Janiš)

„Žáková zdůrazňuje, že se jedná o časový prostor, který člověku umožňuje svobodnou volbu činností, kdy si člověk vybírá činnosti nezávisle na společenských povinnostech, vykonává ji tedy dobrovolně a tato činnosti mu poskytuje uspokojení a příjemné zážitky.“¹¹ (Mach in Janiš)

Dumazedier vidí volný čas jako “komplex aktivit mimo pracovní, rodinné a společenské závazky (i mimo biofyzickou péči o vlastní osobu), jimiž se jedinec zabývá ze své vůle, aby si buď odpočinul, pobavil se nebo svobodně zdokonaloval svou tvůrčí kapacitu.“¹² (Spousta in Janiš)

Volný čas je tedy ten, který zbývá člověku po splnění pracovních a mimopracovních povinností, doba, v níž se věnuje činnostem, které má rád, baví ho, jsou mu uvolněním a radostí, činnostem, do kterých vstupuje na základě svobodné vůle s jistým očekáváním a které by měly přinést příjemné zážitky a uspokojení.¹³

⁹ JANIŠ, K., ml. Úvod do problematiky volného času. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita, 2009, s. 4.

¹⁰ JANIŠ, K., ml. Úvod do problematiky volného času. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita, 2009, s. 4.

¹¹ JANIŠ, K., ml. Úvod do problematiky volného času. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita, 2009, s. 4.

¹² JANIŠ, K., ml. Úvod do problematiky volného času. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita, 2009, s. 4.

¹³ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd., Praha: Portál, 2004, s. 13.

Na volný čas lze nahlížet z různých aspektů. Z **hlediska ekonomického**, jde o to, kolik finančních prostředků investuje společnost do volného času svých občanů a zda jsou návratné. Ze **sociologického a sociálně-psychologického hlediska** se sleduje vliv volnočasových aktivit na utváření mezilidských vztahů. Řadí se sem vliv rodiny, prostředí, skupin, hromadně sdělovacích prostředků, které patří mezi činitele vývoje jednotlivce v oblasti volného času. **Politické hledisko** zahrnuje vliv státu, jeho přímé a nepřímé zásahy do oblasti volného času. Přímým zásahem je např. výstavba cyklostezky, dětského hřiště, nepřímým pak daňová a sociální politika státu, ze které vyplývá finanční situace obyvatel. **Zdravotně-hygienické hledisko** sleduje vliv volného času na tělesný a duševní vývoj jedince. **Pedagogické a psychologické hledisko** se zaměřuje na individuální a věkové zvláštnosti jedinců, se kterými se pracuje. Z pedagogického hlediska má volný čas za úkol výchovu ve volném čase (naplňování volného času smysluplnými aktivitami) a výchovu k volnému času (jenž seznamuje jedince s množstvím zájmových aktivit, vytváří návyky pro budoucí trávení volného času).¹⁴

Funkce volného času jsou definovány různě. Roger Sue vymezil tyto funkce volného času: „*psychosociologickou (uvolnění, zábava, rozvoj);*

sociální (socializaci, symbolickou příslušnost k některé sociální skupině);

terapeutickou;

ekonomickou (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti, výdaje účastníků vynakládané na aktivity volného času, pojetí volného času jako prožívání, anebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení.)¹⁵ (Hofbauer in Janiš)

Pro Pávkovou je to funkce:

„výchovná

vzdělávací

sociální

zdravotní.¹⁶ (Pávková in Janiš)

¹⁴ JANIŠ, K., ml. Úvod do problematiky volného času. 1.vyd. Opava: Slezská univerzita, 2009, s. 11 - 13.

¹⁵ JANIŠ, K., ml. Úvod do problematiky volného času. 1.vyd. Opava: Slezská univerzita, 2009, s. 13 - 14.

¹⁶ JANIŠ, K., ml. Úvod do problematiky volného času. 1.vyd. Opava: Slezská univerzita, 2009, s. 14.

Podrobnějšímu dělení funkcí volného času se věnuje Vážanský, který koncipuje funkce volného času vyvolané potřebami do osmi skupin:

- **rekreace** (spánek, odpočinek, uvolnění, osvěžení) vzbuzuje ji potřeba zotavení
- **kompenzace** (odstranění námahy, nicnedělání) navozuje ji potřeba vyrovnání
- **edukace** (úsilí poznat nové, potřeba aktivizace vlastních možností, učení) reaguje na potřebu poznání
- **kontemplace** (osvobození se od stresu, shonu, nervového vypětí) je dána potřebou klidu, pohody a rozjímání
- **komunikace** (sdělování, touha nebýt sám) vyvolává ji potřeba kontaktu a družnosti
- **integrace** (tvoření skupin, kolektivní vztah, sociální bezpečí a stabilita, pocit spojení sebe sama s ostatními) je způsobena potřebou společnosti
- **participace** (účast a vlastní iniciativa na dění) tvořena potřebou účastenství, angažovanosti
- **enkulturace** (uplatnění a účast na kulturním životě) podněcována potřebou kreativního rozvoje.¹⁷

1.2 Volný čas dětí školního věku a jeho význam

Školní věk znázorňuje dvě skupiny dětí. Do první z nich patří školáci ve věku 6 - 11 let (od první do páté třídy), do druhé od 11 – 15 let (od páté do deváté třídy).

Období mladšího školního věku je poměrně klidné, vyrovnané, výraznější změny přichází na jeho konci, kdy se děti dostávají do puberty či prepuberty. V tomto věku jsou děti ještě do jisté míry závislé na názorech rodičů, stále více ovšem začínají vnímat i názory svých vrstevníků a kamarádů. Projevovat se začíná potřeba podobat se jim.¹⁸ Děti mladšího školního věku mají velkou potřebu pohybu, je to doba navazování nových, kvalitativně vyšších vztahů – k vrstevníkům, dospělým, učitelům. Dítě si vybírá kamarády podle náhodných znaků a nepodstatných vlastností. Skupiny chlapců a dívek si hrají většinou zvlášť, hry mají jiný charakter. Časté jsou vzájemné spory. Dítě mladšího školního věku nemá předpoklady pro vytvoření skutečného kolektivu. Zájmy jsou spíše nestálé a povrchní. V tomto věku má stále velký význam hra, mění se ovšem

¹⁷ VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995, s. 30 - 31 .

¹⁸ ŠPAŇHELOVÁ, I. Komunikace mezi rodičem a dítětem. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 78.

její charakter. Je plánovitější, složitější a promyšlenější, méně fantastická. Oblibě se těší hry pohybové (kompenzace duševní práce a sezení ve škole), tvořivostní hry jsou konstruktivní a námětové.¹⁹

V druhém **období - staršího školního věku** dochází k velkým duševním i tělesným změnám. Biologické změny se promítají v psychice, a to neklidem, nevyrovnaností a výbušností. Dítě hledá samo sebe. V rozporu stojí tělesná a rozumová složka, které jsou poměrně vyzrálé, oproti nevyzrálosti sociálních vztahů a citů. Toto období bývá někdy označováno jako období druhého vzdoru projevující se ve zvýšené kritičnosti k autoritám. Roli zde hraje výchova v dřívějším věkovém období. První fáze dospívání bývá bouřlivější, druhá je klidnější. U dívek i chlapců probíhá dospívání odlišně. Zájmy jsou hlubší, trvalejší a diferencovanější. V tomto věku se může začít utvářet celoživotní zájem.²⁰

Srovnáme-li volný čas dospělých a dětí vykazují jisté rozdíly, a to v množství, skladbě činností, míře samostatnosti a závislosti i v záměrném ovlivňování. Lze konstatovat, že obecně mají děti volného času na rozdíl od dospělých více. Existují však výjimky, kdy toto tvrzení neplatí. Jedná se o děti, které jsou přetěžovány pracovními povinnostmi, školními povinnostmi, četnými zájmovými kroužky nebo se věnují zájmové činnosti na vrcholové úrovni. Následkem toho pociťují děti nedostatek volného času, činnosti ztrácejí charakter dobrovolnosti, nemají čas na neformální kontakty s vrstevníky, v krajním případě se mohou objevit i výchovné problémy. Nedostatek i nadbytek volného času lze považovat z výchovného hlediska za problematické.²¹

Obecně považujeme volný čas za zdroj **odpočinku, rekreace, zájmové činnosti a rozvoje osobnosti.**

Odpočinek má u dětí i dospělých velký význam pro normální tělesný a duševní vývoj, jejich zdravotní stav, udržení svěžesti a práce schopnosti. Odolnost člověka je individuální, má však své hranice, není nevyčerpatelná, proto je třeba učít se zásadám odpočinku. Únavě je možné čelit např. přiměřenou délkou činnosti, náplní

¹⁹ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s.88 - 92.

²⁰ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s.93 -101.

²¹ HÁJEK, B., et. at. Pedagogika volného času, Praha: UK- Pedagogická fakulta, 2003, s. 20 - 21.

činnosti, změnou druhu prováděné činnosti, správnou organizací prováděných aktivit, zařazováním přestávek, respektováním tempa práce, pravidelným pohybem venku, přiměřeným spánkem, zavedením střídání činností a odpočinku, utvářením potřebných návyků a dovedností.²² Odpočinkem lze také předcházet zbytečným úrazům, jež mohou být způsobeny přetížením organismu.²³

U dětí považujeme odpočinkové a rekreační činnosti za velmi důležitou součást volného času. Pomáhají odstraňovat psychickou i fyzickou únavu pramenící z vyučování, kdy je dítě jednostranně zatěžováno. Důvodem únavy fyzické se stává nerovnoměrné zatížení určitých svalových skupin při dlouhém sezení. Nutnost záměrného soustředění pozornosti, přizpůsobení se tempu skupiny a požadavkům učitele, obava z negativního hodnocení, to vše napomáhá únavě psychické. Samozřejmě mezi jednotlivci existují velké individuální rozdíly. Vliv má věk, tělesná konstituce, zdravotní stav, prostředí atd.²⁴

Zájmy souvisí se zaměřením osobnosti. Jde o relativně stálé snahy věnovat se předmětům a činnostem, které člověka přitahují po stránce citové nebo poznávací.²⁵ V zájmové orientaci se setkáváme s dětmi, které mají zájmy pestré, avšak nestálé a proměnlivé, dále s dětmi s jednostranným, vyhraněným zájmem, s dětmi s výrazným zájmem o konkrétní obor, které mají i další zájmy, i s dětmi bez trvalých zájmů či se zájmy problematickými a ze společenského hlediska nežádoucími. Ideální je mít zájmy všestranné s jedním či více hlubšími, které si pak člověk z mládí odnáší do života.²⁶

Zájmové činnosti jsou cílevědomé aktivity zaměřující se na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností mající velký vliv na rozvoj osobnosti.²⁷ Aby se do nich děti zapojily, je třeba, aby byly dobrovolné, pestré a přitažlivé.

²² SPOUSTA, V., et al. Kapitoly z pedagogiky volného času. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 18.

²³ JANIŠ, K., ml. Úvod do problematiky volného času. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita, 2009, s. 26.

²⁴ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 84.

²⁵ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 92.

²⁶ HÁJEK, B., et. al. Pedagogika volného času, Praha: UK - Pedagogická fakulta, 2003, s. 21.

²⁷ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 92.

Subjektivně je volný čas mnohdy pocíťován jako nejcennější. Důležitou roli zde hraje možnost seberealizace. Člověk potřebuje pro svůj spokojený život subjektivní pocit smysluplného využití času. Postrádá-li dlouhodobě tento pocit, vyvolává u něj rozladěnost, nespokojenost, v krajním případě až psychické trauma. Lidé proto inklinují, ať již spontánně či záměrně k činnostem, jež jim tento pocit dávají. Aktivita přispívající k naplnění našeho života, ve kterých se cítíme spokojeni, však nejsou neměnné. Záleží na tom, jakým vývojem člověk prošel a jaké sociální prostředí jej formovalo.²⁸

V čem tedy tkví význam volného času u dětí? Spočívá v odreagování se, regeneraci sil a kompenzaci jednostrannosti v rámci vyučování.

1.3 Faktory ovlivňující volný čas

Faktorů ovlivňujících volný čas dětí je celá řada. Obecně by se daly rozdělit na **faktory vnitřní** a **vnější**.

K **vnitřním faktorům**, které se týkají jedince, jako takového patří:

- **vlastnosti osobnosti** – schopnosti, vlohy, předpoklady pro určitou činnost, potřeby, motivace, zájmy a nadání dětí, temperament, charakter
- **zdravotní stav** - nemoc a zdravotní handicap omezují do jisté míry výběr i možnosti trávení volného času. Se zdravotním stavem souvisí i duševní kondice - únava, vyčerpání či stres
- **věk** - patří k nejdůležitějším faktorům, které ovlivňují náplň volného času
- **pohlaví** - i přes stále se stírající rozdíly mezi pohlavími, existují oblasti, kde dominují chlapci a jiné, kde dívky.^{29 30 31}
- **vlastní aktivita jedince**.³²

²⁸ SPOUSTA, V., et al. Kapitoly z pedagogiky volného času. Brno: 1. vyd. Masarykova univerzita, 1996, s. 16.

²⁹ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 93.

³⁰ VESELÁ, J. Základy sociologie volného času. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999, s. 28.

³¹ SPOUSTA, V., et al. Kapitoly z pedagogiky volného času. Brno: 1. vyd. Masarykova univerzita, 1996, s. 16.

³² JANIŠ, K., ml. Úvod do problematiky volného času. 1. vyd. Opava: Slezská univerzita, 2009, s. 21.

K **vnějším faktorům** působícím záměrně i nezáměrně na volný čas patří:

- **prostředí** – venkovské, městské, velkoměstské
- **rodina** – výchova rodičů, životní styl, vzdělání, zdraví, postoj k práci
- **vrstevnické skupiny** – primární a sekundární
- **média** – tisk, rozhlas, televize, internet.³³

Na volný čas obecně v současné době působí bohužel i mnoho negativních faktorů. Jsou to demografické změny – snižuje se natalita, populace stárne, přibývá důchodců, dochází ke stále častější migraci, urbanizaci (mající za následek anonymitu, odtažitost, a časté patologické jevy).³⁴

Dále pak zhoršující se situace u části dospělé populace, kdy roste životní nejistota a značně klesá schopnost pokrýt finanční náročnost. To se promítá jak do života rodin, tak do volného času jejich dětí. Nečerpání dovolené, čerpání, ale zůstávání doma, případně jiné přechodné zaměstnání v rámci dovolené. Stále se zvyšující nezaměstnanost vyvolává redukci rodinných výdajů, nákladů na nákup knih, časopisů a novin, menší účast na kulturních aktivitách, vzdělávacích exkurzích, což se pak zákonitě projeví v nižší úrovni vzdělání. Točíme se v „začarovaném kruhu“. Přednost dostává pasivní odpočinek, potulování se, jednoduchá zábava.³⁵

Ve volném čase se tak odráží vlivy i důsledky vývoje společnosti, může se stát zdrojem nienedělání, zahálky, životní nudy mnohdy i nežádoucím jednáním vůči jiným, sobě či majetku.³⁶

³³ JANIŠ, K., ml. Úvod do problematiky volného času. 1.vyd. Opava: Slezská univerzita, 2009, s. 18 - 21s.

³⁴ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 32.

³⁵ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 35 - 39.

³⁶ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s 12.

2 Možnosti trávení volného času dětí

Kde a jak tráví dnešní děti svůj volný čas?

- V rámci institucí, kde probíhá výchovné působení. Do této skupiny řadíme státní instituce, organizace nekomerčního sektoru, církevní a náboženské společnosti a privátní komerční sféru.³⁷
- V rámci rodiny.
- V rámci vrstevnické skupiny.

Státní instituce se dále člení na čtyři základní skupiny. První jsou školy a zařízení, jež jsou součástí škol (školní kluby a družiny), mimoškolská zařízení volného času (stanice zájmových činností, domovy dětí a mládeže, domovy mládeže) a zařízení pro ústavní výchovu (dětské domovy) a další organizace (např. tělovýchovné).³⁸

Aktivity, které lze ve volném čase provozovat, dělíme na:

- manuální činnosti (ruční práce)
- fyzické činnosti (sport)
- kulturně umělecké činnosti členící se dále na receptivní (návštěva divadel) a interpretační a tvořivé (hra na hudební nástroj)
- kulturně racionální činnosti (četba knih a tisku)
- společenské činnosti, které zahrnují činnosti formální (schůze) a neformální (uvnitř rodiny a mimo rodinu)
- hry
- odpočinek pasivní.³⁹

³⁷ KNOTOVÁ, D. Pedagogická dimenze volného času. Brno: Paido, 2011, s. 54 – 55.

³⁸ HÁJEK, B., et. al. Pedagogika volného času, Praha: UK- Pedagogická fakulta, 2003, s. 22.

³⁹ VESELÁ, J. Základy sociologie volného času. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999, s. 26.

2.1 Volnočasové aktivity v rámci rodiny

Rodina, jež je první sociální skupinou výrazně se podílející na formování osobnosti, představuje pro většinu dětí prvotní prostředí volnočasového života. Vytváří hmotné podmínky, sociální ochranu, začíná s výchovou a vzděláním. Dochází zde k rozvoji mezilidských vztahů, jsou položeny základy hodnotové orientace. Přináší svým členům příznivější podmínky než dříve, i ona však prochází určitou proměnou (uvolňování vztahů mezi jejími členy, individualizace atd.) jež se často označuje jako krize rodiny.⁴⁰

Mnoho funkcí rodiny na sebe přebraly jiné sociální organizace. Zakládání rodiny pozbývá svou ritualizovanou podobu, snižuje se celková stabilita rodiny, mění se struktura rodiny, dochází k rozvoji antikoncepce a plánovaného rodičovství, délka života se prodlužuje, proměny nastávají i v organizaci rodinného cyklu, nároky na čas strávený v zaměstnání se zvyšují, roste počet dvoukariérových manželství.⁴¹

Co tedy na volný čas dětí v rodině působí? Jedná se zejména o objektivní podmínky života rodiny a výchovy dětí (její úplnost, velikost a pozdější zakládání rodiny), mění se způsob začlenění do společnosti, sociální status, životní úroveň, úroveň bydlení i vybavenost domácností a realizace volného času uvnitř rodiny, který je ovlivněný způsobem jejího života, postojů a životní praxí vzhledem k dětem, časovým i hmotným předpokladům pro volnočasovou činnost.⁴²

Přes všechny uvedené faktory záleží především na rodině, jak bude volný čas realizovat a na děti působit. Žádoucí je aktivní zájem rodičů o to, aby jejich děti prožívaly volný čas smysluplně. Rodina, která je inspirující, podporující a realizující volnočasové aktivity, může naučit své děti přistupovat k volnému času tvůrčím způsobem, vytvářet postoje, jež budou schopny a ochotny uplatňovat v budoucnu i po založení vlastní rodiny.⁴³ Rodina dává dítěti základní poznatky o tom, co a jak ve volném čase dělat.⁴⁴

⁴⁰ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 56.

⁴¹ KRAUS, B., et. al. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001, s. 83 - 84.

⁴² HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 57.

⁴³ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 61 - 65.

⁴⁴ VESELÁ, J. Základy sociologie volného času. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999, s. 28.

Jak se takové působení uskutečňuje?

Nápodobou a reprodukcí vzorců pozitivního chování rodičů ve volném čase prostřednictvím účasti dětí na aktivitách rodiny (např. společnými návštěvami divadel, koncertů, při vycházkách, výletech, společných dovolených atd.), dále pak **uskutečňováním pravidelných individuálních a společných zájmových činností dětí v rodině** (umělecké, sportovní, turistické, atd.), **sledováním a reagováním na potřeby, zájmy a nadání dětí**. Společným jmenovatelem toho všeho by měl být dostatek času věnovaný rodiči dětem.⁴⁵

Jak se volný čas v rámci rodin tráví?

Nejprve se zaměříme na skupinu rodin, která má dostatečné finanční možnosti. V tomto případě jde většinou o pracovně vytížené rodiče (často dvoukariérové manželství), kteří mají na své děti času poměrně málo. Během jejich pracovních povinností se o děti stará vychovatelka, případně babička, která se jim plně věnuje. Rodiče, je-li to jejich možnostech, kompenzují dětem „ztracený čas“ v rámci volných víkendů a dovolených. Dalším případem je zaměstnaný, dostatečně vydělávající muž, kdy se žena věnuje dětem na „plný úvazek“ sama. Děti z uvedených typů rodin mívají většinou řadu zájmových kroužků. Může se stát, že jsou i přetíženy, chybí-li jim tzv. mezičas, prostor nutný k uvolnění. Mnozí rodiče tak coby „taxikáři“ svých dětí dělají jim tak trochu „medvědí službu“. Dítěti chybí nejen pohyb spojený s cestou, ale i možnost zažívání sociálních situací s okolím, kamarády.

Do další skupiny patří rodiče z tzv. střední třídy, jejichž příjem není tak vysoký jako u výše uvedených, přesto žijí na poměrně slušné úrovni a mají dostatek prostředků k aktivnímu naplnění volného času svého i svých dětí. Někteří je využijí ku prospěchu věci, někteří ne.

Poslední část tvoří stále se zvyšující skupina lidí, kteří prioritně řeší existenční otázky, ke kterým je vede sociální nejistota. Náklady potřebné na volný čas začaly převyšovat jejich finanční možnosti, tím se aktivity jejich dětí stávají méně či zcela nedostupnými. Do finančních potíží se dostávají rodiny s malými dětmi, vícedětné rodiny, rodiny

⁴⁵ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 61- 62.

neúplné, kdy péče o děti je výhradně na ženě. Realizace volného času se proto v závislosti na sociálním statusu rodiny odliší.⁴⁶

A teď již k samotnému trávení volného času. Možností stále přibývá. V první řadě je zde nutno uvést činnosti, které vykonává rodina společně. Je-li orientovaná kulturně, pak se velké oblibě bude těšit návštěva kin, divadel, muzeí, výstav a dalších kulturních akcí. Bude-li rodina ráda poznávat nové věci, bude hodně cestovat, pořádat výlety. Rodina zaměřená sportovně bude trávit čas sportem v přírodě nebo v různých zařízeních k tomu určených.

Co se sportu týká, pomineme-li klasické druhy sportu, do zájmu zvláště mladších rodin se dostávají stále častěji i sporty adrenalinové, pro které je nutná přiměřená tělesná zdatnost a u kterých může hrozit i poměrně velké riziko úrazu. Je třeba k nim přistupovat s respektem a zvláště v případě, že jsou jich účastny i děti, dbát zvýšeně na jejich bezpečnost. Pro příklad uveďme například horolezectví, canyonig a další.

K volnému času strávenému v rámci rodiny vždy patřil neodmyslitelně i čas, který rodina tráví společně v domácím prostředí nějakou aktivní činností. Bohužel právě tohoto času ubývá nejvíce. Rodin, které si udělají čas na to, aby si doma zahráli karty, šachy, Dámu, Člověče, nezlob se, či jinou hru, stále ubývá. Přitom hra jako taková je součástí všech druhů a typů činností, působí na rozvoj všech stránek osobnosti, ovlivňuje biologický, psychický a sociální rozvoj jedince. Podporuje aktivitu, umožňuje získávání zkušeností, zážitků, dovedností a rozvoj schopností. Děti se zapojují do skupiny, učí se podřídit pravidlům a přijmout pravidla sociálního soužití.⁴⁷

Právě poslední výše jmenovaný čas je nejvíce vytlačován časem stráveným ve společnosti masových médií. Díky jejich rychlému rozvoji se s nimi setkáváme téměř všude, ponejvíce ve volném čase. Umožňují ovlivnit najednou velkou skupinu lidí kladně i záporně. Jejich prostřednictvím děti získávají informace o světě vrstevníků i dospělých, díky nim mohou rozvíjet své zájmy, inspirovat se novými způsoby

⁴⁶ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 58 - 60.

⁴⁷ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 89.

oddechu a zábavy, prožívat napětí, dobrodružství i radost.⁴⁸ Pomocí nich člověk může získat množství různých informací, takřka okamžitě navazovat kontakty s jinými lidmi, to vše však často bez zažité osobní zkušenosti a rozvíjení hlubšího vztahu.⁴⁹ Sloužit však mohou i k propagaci násilí, šíření pornografie i dalších negativních jevů.⁵⁰ Stále aktuálnější se proto stává tzv. mediální výchova, která vede ke vhodnému využívání, k tomu, jak být aktivním, ale zároveň i odolným vůči manipulaci.⁵¹

Ale teď zpět k rodině. Na místě je zmínit zde ještě rodiny, které se z nějakého důvodu dětem ve volném čase věnovat nemohou, i když by některé z nich třeba chtěly. Patří sem lidé žijící v pásmu chudoby, kteří musejí pracovat, aby uživili rodinu. Jedná se o např. matky samoživitelky, mající mnohdy i dvě zaměstnání. Dále jsou to rodiče, kteří jsou fyzicky, psychicky nebo sociálně indisponováni, a v důsledku svého omezení nejsou sto se dítěti věnovat. Případně rodiče, kteří propadli závislosti anebo svým zálibám.⁵²

Příkladem záliby, jež se časem mnohdy mění v závislost, je stále častěji se objevující víkendová „shoppingová turistika“. Nabídka bank na různé formy půjček a úvěrů informující o snadnosti a výhodnosti jejich využití a všude přítomná reklama uměle vyvolávají potřebu, která vede velké množství lidí k nakupování. Uspokojení z koupě nové věci, zvláště jedná-li se o „výhodný nákup“ je veliká, a tak parkoviště u nákupních středisek, zvláště těch velikých, rozhodně nezejí prázdnou. Rodiny jsou sto v takových centrech strávit i celý den. Děti jsou na tento konzum zvyklé, už jim to nevadí a navíc na tom často i něco „vydělají“ třeba hračku či nové oblečení. Otázkou k zamyšlení je, co jim to přinese nehmotného? V jakém směru je to rozvine?

S přibývajícím věkem dětí se jejich zájmy rozvíjejí a překračují rámeček rodiny. Děti spolu se svými vrstevníky vstupují do dalších výchovných prostředí, kterými jsou sdružení dětí a mládeže, družstva kolektivního sportu, sdružení na ochranu přírody, zájmová činnost v souboru lidové tvořivosti a do činností individuálních.⁵³

⁴⁸ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 128 - 129.

⁴⁹ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 137.

⁵⁰ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 129.

⁵¹ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 138.

⁵² HELUS, Z. Dítě v osobnostním pojetí. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 87.

⁵³ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 62.

2.2 Volnočasové aktivity v rámci party

Vrstevnícké skupiny jsou skupiny dobrovolné, neformální, jež utvářejí lidé obdobného zájmu, blízkého věku, často stejného pohlaví a blízkého sociálního statusu. Vznikají nejprve v místě bydliště, později se jejich působení v rámci prostoru zvětšuje. Odráží v sobě potřebu člověka navazovat neformální mezilidské vztahy. Příslušnost ke skupině poskytuje jejím členům zázemí, pocit bezpečnosti, ochranu, kompenzuje jejich citovou i sociální deprivaci, umožňuje vytváření sociálních vztahů, pomáhá překonávat sociální izolaci, přispívá k socializaci a osvojování si hodnot, pozitivních i negativních. Skupiny s pozitivním zaměřením se věnují např. společenským hrám, sportování, jednoduchým soutěžím, či zábavě. Cíle si stanovují jednoduché, krátkodobé a realizovatelné. Jejich soudržnost i délka trvání bývá různá, nemívají pevnou organizační strukturu. Mohou podněcovat intenzivní zážitky, hlubší osobní vztahy a trvalé vzpomínky.⁵⁴

Dětská přátelství se vytvářejí nezávisle na organizovaných skupinách a proto se pravidla a hodnoty mohou výrazně odlišovat od hodnot a pravidel uznávaných světem dospělých, kteří se podílejí na vzniku skupin minimálně. Ty jsou tvořeny převážně z podnětu dětí. Během prvních školních let je členství ve skupině obměňováno, postupem času, čím jsou děti starší, tím je členství pevnější. V případě, že je skupina složena z členů, kteří jsou rovnocenní, má velký význam pro psychosociální rozvoj účastníků. V rámci skupinového života si děti mohou změnit svůj všeobecný vývoj (své schopnosti i omezení vůči ostatním), osvojují si hodnoty a postoje (kladné i záporné), mohou získat citovou jistotu (pochopení či povzbuzení, které nedostávají od rodičů). U dětí, které se neúčastní skupinových činností, se mohou v budoucnu dostavit potíže v rámci navazování vztahů s ostatními. Chceme-li se vyhnout tomu, aby děti trávily mnoho hodin mimo domov ve společnosti libovolných kamarádů, je třeba jim pomoci při výběru kamarádů, dokud to jde. Až budou větší, bude mít názor rodičů jen malou hodnotu. Jak na to? Pozitivně mluvit o dětech, které kladně hodnotíme a pokusit se vzbudit zájem dítěte právě o tyto kamarády. Vštěpovat dětem svoje hodnoty. Nelze pochopitelně zabránit vlivu vrstevníků, důležité je však co nejdříve naučit děti rozeznávat, co je dobré a co špatné.⁵⁵

⁵⁴ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 99.

⁵⁵ POSSE, R., MELGOSA, J. Umění výchovy dítěte. 1. vyd. Praha: Advent-Orion, 2003, s. 64 - 67.

Jak již bylo zmíněno, účast ve skupině je pro děti prospěšná v tom případě, je-li skupina orientovaná pozitivně. Může se však stát, že se dítě z nějakého důvodu ocitne ve skupině orientované záporně. Co děti do takových skupin vede? Nejdůležitějšími hnacími motory jsou **nuda, dobrodružství**, nadbytek volného času, problémy ve škole či v rodině.

Nuda patří k vážným problémům společnosti. Zkracuje se pracovní doba, rozsah nabízených služeb, jež člověk dříve musel vykonávat sám, se rozšiřuje, dítě je do domácích prací zapojeno minimálně či vůbec. Takový jedinec pak hledá prostředky, jak se nudy zbavit. Pomůckami mohou být stimulující prostředky, které jsou výrazem touhy po skutečných, opravdových zážitcích, mezi které patří drogy a alkohol. Člověk se nudí, protože nemá dostatek podnětů. Problém není v nadbytku volného času, problém je v jeho náplni.⁵⁶

Dobrodružství – odvěká touha lidstva zažít něco nového, zajímavého, inspirativního, zvláštního. Něco neotřelého. Něco, čím se člověk odliší od ostatních. Něco, čím se bude moci třeba pochlubit, co mu budou druzí možná i závidět. Prostě NĚCO.

Děti pak zvláště v období puberty, kdy se mnozí z nich snaží dělat přesný opak toho, co by měly, a rodiče chtěli, se můžou snadno dostat do vlivu nežádoucí skupiny. Náplní činnosti takových dětí se pak často stává společensky nežádoucí činnost, od již zmíněných drogových či alkoholových závislostí ke stále se zvyšujícímu počtu mladých gamblerů. Ruku v ruce s tím jde **záškoláctví, šikana, rasismus, vandalismus, kriminalita a delikvence**, ve vyšším věku pak i politický a rasový extremismus a **sektářství**.⁵⁷

Záškoláctví – je jev, kdy žák úmyslně vynechává školní docházku. Bez omluvy a často i bez vědomí rodičů nedochází do školy. Může být i reakcí žáka na složitou životní situaci, kterou nedokáže vyřešit a hledá z ní únik. Často jde však o první krok k dalšímu, závažnějšímu patologickému chování. Příčiny záškoláctví mohou být v prostředí rodinném, školním nebo vrstevnické skupině a jsou ovlivnitelné labilitou

⁵⁶ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 11-12.

⁵⁷ HÁJEK, B., et. at. Pedagogika volného času, Praha: UK- Pedagogická fakulta, 2003, s194.

nervové soustavy jedince, psychosociální nezralostí, sníženou adaptabilitou, emoční labilitou, zvýšenou agresivitou, poruchami chování atd.⁵⁸

Šikana je specifickou formou agrese. Může k ní docházet ve škole i v rodině. Jedná se o „*způsob chování umožňující většinou v bezprostřední komunikaci fyzickým a psychickým týráním druhých získat nad nimi pocit převahy, určité výhody.*“ (Velký sociologický slovník in Sekot) Jde tedy o takové jednání, které druhého záměrně poškozuje, způsobuje mu utrpení, ubližuje mu, omezuje ho a násilně mu zamezuje výkon činnosti, kterou chce vykonávat. Oběťmi se stávají fyzicky, psychicky či sociálně znevýhodnění jedinci a ti, kteří se odlišují např. národnostně, rasově, vzhledově, zájmově či hodnotově.⁵⁹

Rasismus – je založen na víře v to, že fyzický vzhled (tedy viditelné rysy, které jsou zděděné) přímo souvisí se schopnostmi a způsoby chování. Jedná se o předsudky, které jsou založeny na významných fyzických rozdílech. Rasisté se domnívají, že někteří lidé jsou díky rasovým odlišnostem nadřazení nebo méněcenní.⁶⁰

Vandalismus – úsilí vůči nějakému objektu s výrazným záměrem ho zničit.⁶¹ Jedná se o „*soc. patologický jev charakteristický nezdůvodnitelným ničením různých věcných hodnot, obvykle jen pro radost z ničení, s tím spojenou zábavou a pocitem překonání životní stereotypie*“. Předmětem ničení se stávají parky a zařízení v nich, telefonní budky, hroby, opuštěné budovy atd.⁶²

Kriminalita (zločinnost) – označuje výskyt trestného chování, které je vyjádřeno souhrnem trestných činů spáchaných ve společnosti. Na zvyšujícím se procentu kriminality se podílí rozvoj migrace a urbanizace. K novějším, stále více se rozšiřujícím formám kriminality patří např. terorismus.⁶³

⁵⁸ KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. et al. Sociální patologie, Univerzita Hradec Králové – Pedagogická fakulta: Gaudeamus, 2007, s. 292 - 293.

⁵⁹ SEKOT A. Aktuální problémy sociální patologie. Brno: IMS, 2009, s. 54.

⁶⁰ DANICS, Š., KAMÍN T. Extremismus, rasismus a antisemitismus. 2. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, s. 116.

⁶¹ SEKOT A. Aktuální problémy sociální patologie. Brno: IMS, 2009, s. 63.

⁶² MAŘÍKOVÁ H., PETRUSEK M. et al. Velký sociologický slovník. II. Svazek P-Z. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, s. 1366.

⁶³ SEKOT A. Aktuální problémy sociální patologie. Brno: IMS, 2009, s. 6.

Delikvence – „*obecně činnost porušující zákonné nebo jiné normy chování a způsobující společnosti nebo jednotlivci újmu.*“ (Velký sociologický slovník in Sekot)⁶⁴

Všechny tyto nežádoucí patologické jevy se pojí s agresivitou, která souvisí se zlem, donucením a násilím.⁶⁵

Sektářství lze považovat za sdružení věřících, která se oddělují, a překračují hranice oficiální církve, pro kterou představují jedno z největších nebezpečí. Vývoj sektářství se u nás rozvíjel nejprve na venkově a malých městech, dnes dominuje naopak v prostředí města, kde má příznivější podmínky rozvoje. Příslušníci sekt se vyznačují specifickým životním stylem. Ten se řídí danými pravidly mravního jednání a mezilidské komunikace. Často se stává, že specifický životní styl, odvrát od tradice, diskontinuita a určitá neobvyklost učení, která se jedněm zdá nepochopitelná a nepřijatelná, druhým připadá zajímavá, přitažlivá a oslňující, byť se jedná o jistý druh vyčlenění a oddělení z obecného či vládnoucího proudu.⁶⁶

Jak s takovými jevy pracovat? Formou prevence. Druh prevence se odvíjí od stupně ohrožení dětí. Prvním druhem je **nespecifická primární prevence**, která zahrnuje aktivity, které podporují zdravý životní styl a osvojování si pozitivního chování pomocí volnočasových aktivit. Dalším druhem je **specifická primární prevence**, jež je zaměřena na předcházení a snížení výskytu různých podob rizikového chování dětí. Následuje **všeobecná prevence** určená standardní populaci, u které nebyl zjištěn sklon k rizikovému chování. **Selektivní prevence** se pak soustřeďuje na děti, u kterých se dá předpokládat větší pravděpodobnost rizikového chování, a **prevence indikovaná**, která se už cíleně specializuje na děti a skupiny, kde byl výskyt rizikových faktorů zaznamenán.⁶⁷

⁶⁴ SEKOT A. Aktuální problémy sociální patologie. Brno: IMS, 2009, s. 8.

⁶⁵ SEKOT A. Aktuální problémy sociální patologie. Brno: IMS, 2009, s. 8.

⁶⁶ MÜHLPACHR, P. Kapitoly ze sociální patologie. Brno: IMS, 2003, s. 42 - 45.

⁶⁷ HÁJEK, B., et. al. Pedagogické ovlivňování volného času:trendy pedagogiky volného času,2. vyd.Praha:Portál, 2011, s.194 -195.

K nejefektivnějším formám patří interaktivní programy, jež napomáhají dětem bránit se sociálním tlakům, zlepšují komunikaci, přispívají k zvládnutí stresové a konfliktní situace, zvyšují zdravé sebevědomí. Neúčinnými se naopak jeví jednorázové hromadné akce, samotné předávání informací, citové apely a zastrašování.⁶⁸

Primární prevencí se mnohdy nazývá veškerá organizovaná zájmová činnost. Vedoucí v ní vytváří dětem program i zajišťují dozor, aby nedocházelo ke špatnostem. Ve skutečnosti je to však složitější. Prevence = předcházení, vytvoření takových návyků a hodnotové orientace, kdy si dítě formuje vlastní vnitřní obranný mechanismus proti negativním jevům. Záměrem organizované zájmové činnosti je vytváření návyků na společensky žádoucí aktivní využívání volného času.⁶⁹

Organizované volnočasové aktivity tedy mají za cíl rozvíjet osobnost dítěte, naučit ho kvalitně svůj volný čas využívat a chápat jeho značnou životní hodnotu. Pro tvorbu návyku na trávení volného času slouží nejdříve seznámení dítěte s možnostmi volnočasových aktivit, dále pak pomoc při objevování vlastních dispozic a jejich následné rozvíjení, sestavování režimu dne, rozvíjení zdravého sebevědomí a uvědomění si vlastních hodnot.⁷⁰

2.3 Organizace zaměřené na volnočasové aktivity dětí

Výchova dětí by měla být komplexní, tedy výchovou všech stránek osobnosti, do kterých patří také vypěstování určitých vlastností, které se realizují ve volném čase. Důraz je třeba klást na výchovu těch druhů činností, které si člověk v určité formě nese do své dospělosti.⁷¹

Výchovou ve volném čase se zabývají organizace zaměřené na volnočasové aktivity, tedy instituce pro výchovu ve volném čase.

⁶⁸ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času:trendy pedagogiky volného času,2. vyd.Praha:Portál, 2011, s. 195.

⁶⁹ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času:trendy pedagogiky volného času,2. vyd.Praha:Portál, 2011, s. 195.

⁷⁰ HÁJEK, B., et. at. Pedagogika volného času, Praha: UK- Pedagogická fakulta, 2003, s. 195.

⁷¹ VESELÁ, J. Základy sociologie volného času. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999, s. 29.

Na prvním místě je nutno zde zmínit **volnočasové aktivity v rámci školy**. Tyto plní funkci vzdělávací, výchovnou, kulturní, sociálně-preventivní, oddechovou, kompenzační a zdravotní. Patří sem jednorázové aktivity (výlety, exkurze), soutěže (místní, regionální, celostátní i mezinárodní) a aktivity pravidelné (zájmové kroužky, sportovní družstva atd.)⁷²

Mezi volnočasové zařízení školy patří **školní družiny a školní kluby**,⁷³ které zajišťují základní formu výchovy mimo vyučování. Družiny jsou určeny dětem od první do páté třídy v průběhu školního roku, někdy i o prázdninách. Dětem starším, od šesté do deváté třídy, pak slouží školní kluby. Družiny i kluby mají svá specifika. Vychovatelé mají odpovídající kvalifikaci, s dětmi jsou v pravidelném každodenním styku, mohou tak působit na žáky bez ohledu na sociální postavení rodiny. Působení družin i klubů jistým způsobem navazuje na vzdělávací činnost základní školy. Není však přímým pokračováním vyučování ani nemá v úmyslu ho nahrazovat. Činnosti zde uskutečňované jsou, rekreační, odpočinkové, zájmové, sebeobslužné, veřejně prospěšné. V rámci družiny probíhá i příprava na vyučování. Program je sestaven tak, aby splňoval potřeby duševní hygieny (střídání práce a odpočinku, organizovaných a spontánních činností). Důležité je, aby vyhovoval potřebám a zájmům žáků. Rozdíl ve významu působení školní družiny a klubů se odvíjí od věkových odlišností žáků. Školní družiny jsou často dány nutností a potřebou rodičů, kteří jsou v zaměstnání, zajistit základní péči a dozor o dítě, oproti tomu školní kluby jsou založeny čistě na principu dobrovolnosti žáků.⁷⁴

Další skupinu tvoří **střediska pro volný čas dětí a mládeže**. Patří sem **Domy dětí a mládeže** (DDM) jejich posláním je naplňovat rekreační a výchovně-vzdělávací funkci širokou zájmovou působností a **stanice zájmových činností** specializující se na konkrétní zájmové činnosti. Jsou zařazovány do sítě škol a školských zařízení a jejich zřizovateli mohou být školský úřad, obec, církev, soukromý či jiný subjekt. Síť zařízení pro volný čas začala vznikat od padesátých let minulého století. U nás jako první vznikl počátkem let padesátých dům v Brně Lužánkách, po kterém následovaly další. K tomuto účely byly využity prostory školské, vyvlastněné vily, zrušené zájezdní

⁷² HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 66 -72.

⁷³ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 75 -77.

⁷⁴ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 112 -114.

hostince a další. Postupem času začala vstupovat do hry komunistická strana a její snaha o stoprocentní organizovanost dětí. Pojem dítě byl nahrazen pojmem pionýr a domy volného času získaly název Dům pionýrů a mládeže. Po roce 1989 dostala síť DDM nový směr - zabezpečit bohatou nabídku alternativních výchovně-vzdělávacích aktivit. V současné době se u nás počet těchto zařízení pohybuje kolem tří set, mnohé z nich spolupracují s obdobnými zařízeními ze zemí východní i západní Evropy.⁷⁵

Možnosti trávení volného času nabízí i různá **sdržení**. Některé z nich mají působnost regionální, jiné jsou součástí širokého mezinárodního hnutí. Jednou z organizací mezinárodního rozměru je např. Junák tvořící součást světového skautského hnutí, které vzniklo v r. 1907. V současné době působí v 214 státech a má 39 milionů členů. U nás prošel Junák složitým vývojem, byl přerušován společenskými změnami. Jeho posláním je působení mezi dětmi, mladými a dospělými. Má za cíl vést je k mravní, duchovní a tělesné zdatnosti a připravenosti plnit své povinnosti k bližnímu, společnosti, vlasti a přátelství mezi národy. Stěžejním je pro něj pobyt v přírodě, výchova praktických dovedností, družnost a sebekázeň.⁷⁶

Mezi další sdržení patří např. sdržení ekologických aktivit např. Duha, hnutí Brontosaurus zaměřující se na ochranu a tvorbu životního prostředí, Česká tábornická unie navazující na historické trampské hnutí a další.⁷⁷

Dlouhodobou tradici u nás mají **organizace tělovýchovné a sportovní**. Nejdelší z nich má Sokol, k jehož založení došlo v roce 1862 z iniciativy dr. Miroslava Tyrše, který usiloval o harmonický rozvoj tělesné, duševní a morální stránky osobnosti a následně ideálu zdravého a všestranně vyspělého národa. Sokol se nezaměřoval jen na cvičení tělesná, vyvíjel i činnost osvětovou a vzdělávací. Založil dlouholetou tradici všesokolských sletů, coby celonárodních slavností. V rámci tělovýchovných a sportovních organizací nutno zmínit ještě Český svaz tělesné výchovy,

⁷⁵ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 121 - 122.

⁷⁶ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, s. 107.

⁷⁷ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 144.

který je dobrovolným sdružením sportovních, tělovýchovných a turistických svazů s celostátní působností a tělovýchovných jednot a sportovních klubů.⁷⁸

Své nezastupitelné místo mají i **organizace církevní a náboženské**. Jejich činnost může mít povahu katecheze (náboženské výuky zaměřené na děti pocházející z rodin věřících) nebo na neformální činnosti se silným sociálním rozměrem určené rizikovým skupinám dětí a mládeže.⁷⁹

Volnému času dětí se věnují i další subjekty, mezi které patří **Základní umělecké školy (ZUŠ)**, v minulosti nazývané lidové škol umění. Tyto zařízení náleží do sítě škol, s tím rozdílem, že účast je dobrovolná a uskutečňuje se v mimoškolním čase. Kvalifikovaní odborníci a pedagogové zde rozvíjí nadání, zájmy a lásku k umění u dětí v různých uměleckých oborech, mezi které patří hudební, taneční, výtvarný a literárně dramatický. Největší pozornosti se tradičně těší obor hudební.⁸⁰

Skupina zařízení, která se v poslední době dostává stále více do zorného pole rodičů, i dětí jsou **jazykové školy**. Rozšiřující se globalizace vyžadující znalost angličtiny, coby nejpoužívanějšího světového jazyka, je dnes samozřejmostí. K angličtině se ještě v rámci základní školy přidává další světový jazyk. Většinou jde o němčinu, v posledních letech se však pomalu, ale jistě začíná vracet i ruština. Ne všechny děti stačí tempu školy, a tak pro mnohé z nich znamená jazyková škola jistou formu záchrany, slouží jako doučování. Na druhé straně jsou však i děti, které tento problém nemají a v rámci jazykové školy studují některý z dalších jazyků. Ať je důvodem či motivací cokoliv, jedná se o smysluplně strávený volný čas.

⁷⁸ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 145.

⁷⁹ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 145 -146.

⁸⁰ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 146.

3 DDM a jeho volnočasové aktivity pro děti

Náplň činnosti DDM tvoří zájmová činnost **pravidelná, příležitostná a nabídka spontánních aktivit**.⁸¹

Pravidelná zájmová činnost je činnost, organizovaná v zájmových útvarech, mezi které patří:

- kroužek - menší zájmový útvar, zaměřující se na vnitřní obohacení členů (např. modelářský, rybářský)
- soubor - který má více členů než kroužek a jeho činnost se orientuje na veřejnou produkci výsledů činnosti (např. pěvecký, divadelní, taneční)
- klub - zájmový útvar mající volnější organizační strukturu, převažuje percepční činnost členů (např. filmový)
- někdy se užívá názvu oddíl, a to především u turistických nebo sportovních útvarů. Pojmenování naznačuje, že je součástí většího organizačního celku (ve struktuře DDM má povahu kroužku)
- kurz - útvar s vymezenou délkou trvání (většinou kratší než rok). Zaměřuje se na osvojení vědomostí nebo dovedností, po ukončení se někdy vydává osvědčení o jeho absolvování (např. kurz výpočetní techniky, vaření apod.).⁸²

Na konci roku bývají rodiče seznámeni s výsledky činnosti svých potomků v rámci jednotlivých zájmových útvarů, a to formou výstav a vystoupení. Ty mohou posloužit rovněž jako motivace k další činnosti dětí i jako určitá forma náboru do dalšího období.⁸³

Zájmová činnost příležitostná zahrnuje příležitostné i periodicky se opakující akce rekreačního a výchovně vzdělávacího charakteru. Je časově vymezená, organizovaná či přímo řízená pedagogem. Patří sem soutěže, turnaje, výlety, exkurze, atd.

⁸¹ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 122 - 123.

⁸² PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 123.

⁸³ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 123.

Zvláštní formou příležitostné činnosti jsou příměstské prázdninové tábory mající charakter sociální služby pro děti zaměstnaných rodičů v rámci prázdnin.⁸⁴

Spontánní aktivity jsou činnosti, které využívají jednotlivci či skupiny podle momentálního zájmu. Nemají pevně daný začátek ani konec, vymezuje je jen provozní doba zařízení, pedagogicky a organizačně jsou ovlivňovány pedagogy nepřímou. Pedagog zajišťuje bezpečnost tam, kde je to třeba, případně působí jako poradce. Patří sem dětské herny, sportoviště, dopravní hřiště atd. Do této skupiny řadíme i nabídku spontánních aktivit pro talentované děti a mládež s vyhraněnými zájmy – např. zpřístupněné ateliéry, laboratoře atd.⁸⁵

Mezi další činnosti DDM patří prázdninová a víkendová činnost, práce s talentovanou mládeží, odborná pomoc, postupové soutěže a jiné specifické činnosti.⁸⁶

3.1 Zájmové kroužky v rámci školního roku

Co si představit pod pojmem zájem? Jedná se o vlastnost aktivačně-motivační. Aktivují nás k činnosti zaměřené na uspokojení předmětu zájmu. Mají úzkou souvislost s vlohami a schopnostmi. Člověk má tendence rozvíjet je v těch oblastech, ve kterých se cítí úspěšný, a kde dosahuje uspokojení z činnosti. Zájmová činnost podporuje samostatnost, tvořivost a zdravou aktivitu, plní funkci vzdělávací i výchovnou. Rozvíjí celou osobnost, působí socializačně a motivačně, napomáhá seberealizaci. Může kompenzovat neúspěchy v jiných oblastech např. ve škole. Přináší relaxaci, fyzickou i duševní rekreaci a regeneraci sil. Zájmové činnosti mohou pomoci zvládat zátěžové situace v rodině, škole, ve skupině vrstevníků.⁸⁷

Zájmy lze dělit podle úrovně činnosti na aktivní (produktivní) kdy člověk vyvíjí činnost, vytváří nějaké hodnoty (např. malování, fotbal) a receptivní kdy se aktivita

⁸⁴ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 123.

⁸⁵ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 123 -124.

⁸⁶ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 125.

⁸⁷ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 166 -167.

jedince omezuje na vnímání zájmu (sledování filmu). Oba druhy se mohou vzájemně propojovat a doplňovat.⁸⁸

Dle intenzity zájmu rozeznáváme zájmy **hluboké a povrchní**. Obě kategorie člověka ovlivňují, zdokonalují, rozvíjí jeho dovednosti i poznání a obohacují jeho citový život. Hluboké zájmy v silné míře.⁸⁹

Z hlediska časového trvání rozlišujeme zájmy na **krátkodobé, přechodné a trvalé**. Délka trvání i jejich intenzita jsou ovlivněny vývojem a zráním člověka. Dále dle stupně koncentrace na **jednostranné a mnohostranné** a podle společenských norem na **žádoucí a nežádoucí**.⁹⁰

Zájmové činnosti se dělí do zájmových oblastí. První z nich tvoří **rukodělné činnosti**, které rozvíjí především manuální dovednosti a jemnou motoriku. Pomáhají s osvojením různých pracovních postupů (např. šití, vyšívání, práce s různými materiály). Další oblastí jsou **technické činnosti**, jež pěstují technickou představivost, smysl pro přesnost a konstrukční dovednosti (např. radiotechnika, modelářství). Do třetího okruhu patří **přírodovědná zájmová činnosti**, která pěstuje vztah k přírodě, dává základy k její ochraně, seznamuje s přírodními vědami (např. rybáři, chovatelé). Skupina čtvrtá zastřešuje **činnosti esteticko-výchovné**, které utvářejí vztah k estetickým hodnotám, rozvíjí kreativitu a představivost (hra na hudební nástroj, výtvarné činnosti). Důležitou roli při sebepoznání, výchově k toleranci a smyslu pro fair play představuje **sport a tělovýchova**. **Společenskovední zájmová činnost** přináší poznatky o společnosti, její tradici a historii (folklór, sběratelství). **Turistika** je pak souhrnem činnosti poznávací, přírodovědné a společenskovední s prvky tělovýchovnými. Poslední skupinu tvoří **výpočetní technika**, která patří mezi nejrychleji se prosazující. U dětí rozvíjí počítačové dovednosti a logické myšlení při programování.⁹¹

Co je předpokladem účasti dětí v zájmových oblastech? Je to zvýšení nebo vyvolání zájmu o uspokojení specifické potřeby. Za základ potřeby se považuje nějaký

⁸⁸ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času:trendy pedagogiky volného času. 2.vyd.Praha: Portál,2011,s.168 -169.

⁸⁹ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času:trendy pedagogiky volného času. 2.vyd.Praha: Portál, 2011, s. 169.

⁹⁰ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času:trendy pedagogiky volného času. 2.vyd.Praha: Portál, 2011, s. 169.

⁹¹ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času:trendy pedagogiky volného času.2. vyd.Praha: Portál,2011,s.169 -170.

nedostatek nebo naopak přebytek (v oblasti zájmových aktivit se jím může stát např. potřeba poznání, pohybu, uznání, citových vazeb atd.). Přirozenou snahou člověka je uvést vše do rovnováhy. To se týká i aktivit zájmových, což v praxi znamená kompenzaci neúspěchů např. ve škole sportem, ve kterém je žák dobrý. Dítě k aktivitám zaujímá určitý postoj vyplývající z jeho potřeb. Postoje i potřeby jsou motivačními dispozicemi. Pedagogický pracovník v dětech svým působením vyvolává potřeby (např. něco se naučit) a tím je motivuje. „*Motiv má vyvolat určité chování, udržovat aktivitu a zaměřovat činnost jistým směrem. Aktivita pro zájmovou činnost nemůže být vynucena - musí být vyvolána.*“⁹²

Nejlepší motivací je zájem o činnost samu, o radost z ní. Dobrou zpětnou vazbu představuje výsledek, který je vidět, ten dítě motivuje k další činnosti. Úspěch povzbuzuje a láká k úspěchům dalším. Výbornou pohnutkou k činnosti je zvědavost (dítě zajímá, jak něco funguje, jak se co dělá), soutěživost a chuť vyhrát. Důležitou a nezastupitelnou roli zde hraje i pochvala. Naopak trest či výtka působí opačně, demotivuje a od činnosti odrazuje.⁹³

Úkolem vedoucího je udržovat motivaci na odpovídající úrovni, využívat motivy přiměřené věku a osobnosti účastníka zájmové činnosti i momentální stav účastníka.⁹⁴

V mladším školním věku nebývají zájmy ještě rozlišeny, proto je dobré dětem předkládat takové činnosti, v nichž se mění obsah i prostředí. V tomto věku děti dychtí po všem novém. Příznačná je chuť a nadšení. V tomto období objevují různé zájmové činnosti a zkouší je. Z velké části se jedná o zájmy krátkodobé. Naproti tomu děti starší je možné již vést k uvědomělejšímu výběru ze specializované zájmové nabídky.⁹⁵

Jaká je tedy nabídka zájmových kroužků pro děti? Více než pestrá:

Oblast vědy a techniky zastupují kroužky modelářské (železniční, letecké), kroužky výpočetní techniky, kroužek fotografický...

⁹² HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času:trendy pedagogiky volného času.2. vyd.Praha:Portál,2011,s. 172 -173.

⁹³ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času:trendy pedagogiky volného času.2. vyd.Praha:Portál,2011, s.174 -175.

⁹⁴ HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času:trendy pedagogiky volného času.2.vyd.Praha:Portál,2011, s. 173.

⁹⁵ PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 97.

Rukodělné a výtvarné aktivity je možno rozvíjet ve výtvarných technikách, keramice, kreativce, šperkařství, paličkování, drhání, fimování, šití...

Na **hudebně-dramatické aktivity**, které zahrnují divadlo, tanec, hudbu, zpěv se zaměřují např. dramatický kroužek, moderní tanec, hip hop, výrazový tanec, county tance, tance africké, irské, mažoretky, zumba, africké bubnování, hra na hudební nástroj (flétna, kytara, klávesy, housle, bicí...).

Společenskovední aktivity přináší kroužky zaměřené na literaturu (tvůrčí psaní), historii, jazyky, stolní deskové hry (šachy, Dáma..)

V rámci **sportovních aktivit** se setkáme s moderní gymnastikou, aerobikem a zumbaerobikem, jógou, powerjógou, taiči, pilates, cvičením na balonech, atletikou, florbalem, volejbalem, bojovými uměními (historický šerm, judo, karate, kung-fu, sebeobrana), stolním tenisem, orientačním během i veslováním.

Přírodovědu zastupují kroužky přírodovědné, které mohou být zaměřeny na flóru či faunu.⁹⁶

To, jaké zvolí DDM kroužky do své nabídky, záleží na více faktorech. První z nich jsou prostorové možnosti a vybavení zařízení, dále pak finanční možnosti zařízení, kvalitní odborné vedení a samozřejmě v neposlední řadě i zájem ze strany dětí (rodičů), který ovlivňuje módnost, zkušenosti, tradice, doporučení, cena kroužku. (Tomu, které kroužky jsou v současné době nejoblíbenější, se podrobněji věnuji, na základě vyhodnocení dotazníků a volných rozhovorů, ve výzkumné části této práce.)

Zájmové kroužky vedou odborní vedoucí, pedagogičtí pracovníci. Jak takový pracovník volného času vypadá? Jaké typy pedagogických pracovníků ve volném čase rozeznáváme?

Mládežnický vedoucí – je to začátečník, o málo starší než jeho svěřenci. Jeho osobnost se stále vyvíjí, disponuje velkým elán, iniciativou, vychází z osobních prožitků, dokáže vycítit potřeby dětí, umí nadchnout pro věc, někdy může ztrácet míru a soudnost a proto potřebuje radu a pomoc. Má-li odborné a taktní vedení, může se vypracovat na kvalitního pracovníka.⁹⁷

⁹⁶ <http://www.luzanky.cz/onas/aktualne/index.php>

⁹⁷ VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995, s. 81- 82.

Kvalifikovaný učitel – prošel profesionální přípravou, zná cíle i metody výchovné práce, má odpovědný přístup. Někdy může být poznamenán podobou vztahu ke svěřenci, zažitými způsoby jednání.⁹⁸

Pedagogicky nekvalifikovaný dospělý – při výchovném působení vychází z osobních vzpomínek z mládí, které kombinuje s vlastními rodičovskými zkušenostmi doplněnými o laický úsudek. Výhodou může být nezatíženost pedagogickými předsudky a praktikami.⁹⁹

Zralý a zkušený pracovník – považuje vychovatelské úsilí za celoživotní poslání.¹⁰⁰

Pedagog volného času by měl disponovat schopností volnočasové komunikace a poradenství, schopností animace volnočasových instrukcí, vytváření programů, schopností organizace, administrace a plánování.¹⁰¹ Měl by mít pedagogické nadání, schopnost empatie, komunikativnost, verbální i neverbální dovednosti, umění naslouchat, přiměřenou míru dominantnosti umožňující vedení lidí, odolnost nutnou ke zvládnutí náročných situací, stabilitu a nekonfliktnost, optimismus, kladný vztah k lidem, radost ze vzájemného kontaktu, radost ze života, smysl pro humor, hravost, tvořivost, nápaditost, fantazii, aktivitu, iniciativu, adaptabilitu, pozitivní vztah a lásku k dětem, snahu vést je a pomáhat jim.¹⁰²

3.2 Letní, zimní a příměstské tábory v období prázdnin

DDM patří mezi organizace s celoroční působností. V praxi to znamená, že kromě aktivit v roce školním, nabízí zájemcům i možnost účasti na aktivitách prázdninových. Jaké aktivity to jsou? Jedná se o různé výlety, exkurze, kurzy a tábory.

Co se výletů a exkurzí týká, bývají jednodenní, buď spojené s aktivním pohybem dětí (turistikou), prokládané hrami v přírodě, nebo zaměřené na poznávání, kdy aktivní pohyb dítěte není tak výrazný (např. návštěvy zámeckých a hradních slavností, rekonstrukcí slavných bitev atd.).

⁹⁸ VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995, s. 81- 82.

⁹⁹ VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995, s. 81- 82.

¹⁰⁰ VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995, s. 81- 82.

¹⁰¹ VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995, s. 83 - 84.

¹⁰² HÁJEK, B., et. at. Pedagogické ovlivňování volného času:trendy pedagogiky volného času.2.vyd.Praha:Portál,2011, s. 134 -136.

Kurzy mohou být i vícedenní (s tím, že do nich děti dochází vždy zpravidla od 8 do 16 hod). Mívají podobné či stejné zaměření jako zájmové kroužky. Děti se v nich sdružují proto, že jsou motivovány jednak svým zájmovým zaměřením, jednak tím, že zde potkávají lidi stejného zaměření, mohou komunikovat, řešit podobné problémy, vznikají zde nové kontakty, kamarádství a přátelství.¹⁰³

Nevýznamnější část prázdninových aktivit tvoří tábory. Z hlediska časového lze použít dělení na **letní, zimní a příměstské**.

Nejčastější jsou bezesporu **tábory letní**, které mají dlouhou tradici. Doba jejich trvání bývá různá, pohybuje se zpravidla od jednoho do tří týdnů. Mohou být univerzální tj. bez zaměření, nebo speciální. Univerzální jsou koncipovány všestranně - na sport, výlety, poznávání přírody, tábornické zdatnosti atd. Speciální tábory bývají již předem zaměřeny určitým směrem a děti jsou v nich svěřeny do péče odborných lektorů např. výtvarníků, biologů, sportovců atp. Za jistou formu speciálních táborů lze považovat i tábory, které nesou např. název nějaké oblíbeného filmu (Harry Potter, Hvězdná brána...). Děti jsou vtaženy do děje tohoto filmu, tvoří si kostýmy, čarují, vaří různé lektvary, jsou rozděleny do družstev, která proti sobě soutěží, hrají různé hry.

Ukázka programu týdenního letního tábora:

1. den – příjezd do tábora, ubytování, seznámení, oběd, polední klid, odpolední výlet do okolí, večeře, seznamovací diskotéka
2. den – snídaně, rozdělení do družstev, batikování jednotných táborových triček, oběd, polední klid, hry v rámci tábora, večeře, táborák
3. den – snídaně, celodenní putovní výlet, večeře, volba táborové miss
4. den – snídaně, „rýžování zlata“ v řece, oběd, polední klid, táborová olympiáda, večeře, stezka odvahy
5. den – snídaně, celotáborový turnaj ve vybíjené, oběd, odchod na stanování, noc mimo tábor
6. den – snídaně, výroba masek, oběd, polední klid, rej masek, večeře, vyhodnocení nejlepší masky, rozlučková diskotéka
7. den – snídaně, odjezd z tábora

¹⁰³ SPOUSTA, V., et al. Kapitoly z pedagogiky volného času. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 20.

Zimní tábory jsou pořádány zpravidla v období jarních prázdnin v horském prostředí a jsou většinou spojeny s lyžařským či v posledních letech stále žádanějším snowboardovým výcvikem. Pod vedením odborných instruktorů si zde děti osvojí základy, případně prohloubí své sportovní znalosti v daném sportu.

Ukázka programu zimního tábora:

1. den – příjezd do tábora, ubytování, seznámení, oběd, polední klid, rozdělení do družstev dle zdatnosti, lyžařský výcvik, večeře, seznamovací diskotéka
2. den – snídaně, lyžařský výcvik, oběd, polední klid, lyžařský výcvik, soutěže
3. den – snídaně, celodenní výlet, večeře, promítání filmů
4. den – snídaně, lyžařský výcvik, oběd, polední klid, soutěž o nejkrásnějšího sněhuláka, večeře, volný večer
5. den – snídaně, lyžařský výcvik, oběd, polední klid, maskarní na lyžích, večeře, rozlučková diskotéka
6. den – snídaně, odjezd z tábora

Příměstské tábory jsou poměrně novým druhem tábora, nemají u nás tak dlouhou tradici jako předešlé dva typy. Od obou výše uvedených se liší i svou podobou. Jde o jistou formu péče o děti v rámci bydliště. Děti v nich tráví společně čas pouze během dne, odpoledne odchází domů. Tyto tábory navštěvují většinou mladší děti, pro které rodiče nemají v období školních prázdnin hlídání. Skupina dětí není po celou dobu trvání tábora stabilní, děti se mění, což představuje větší náročnost na koncipování aktivit pro děti, jež jsou zaměřeny na různorodé činnosti od procházek v přírodě přes sportování až k různým tvořivostním pracím. Součástí práce je příprava akce, uskutečnění, hodnocení.

Ukázka programu příměstského tábora:

1. den – seznámení, seznamovací hry, oběd, výlet do okolí
2. den – tvoření – batikování triček/kreslení na trička, oběd, sportovní odpoledne
3. den – návštěva ZOO, oběd, výlet parníkem
4. den – sportovní dopoledne, oběd, turnaj ve stolních hrách
5. den – nácvik divadelního představení, oběd, divadelní představení pro rodiče

Při těchto akcích může být, a často tomu tak i bývá, použita pedagogika zážitku. Vztahuje se nejvíce k aktivitám v přírodě, cílem je zvyšování schopnosti spolupráce, pocitu zodpovědnosti za členy skupiny, skupinová soudržnost, zvyšování sebedůvěry, vyrovnání se se zátěžovou situací. Zapojení člověka do činností, jeho iniciativa, zanícení, kreativita odhalují nové rozměry fyzických a psychických stránek člověka.¹⁰⁴ Za cíl si klade usměrňovat lidi určitým způsobem do takové pedagogické podoby, která je přivede ke vnitřní skutečnosti potvrzenému nebo korigovanému setkání s vnější skutečností. Uskutečňuje se při tom učení zážitkem. Formy této pedagogiky jsou dobrými předpoklady k učení sociálního chování, skupinové konflikty se brzy projeví, mohou však být v krátké době pochopeny a zvládnuty. Zkušenosti umožňují srovnání sebe se skupinou, osobní rozvoj v rámci hraničních zkušeností, nové vztahy mezi účastníky a vedoucími, spolupráce zúčastněných, společné zvládnutí úkolů.¹⁰⁵

3.3 Další akce

Další akce se pak váží k ročním obdobím.

S prvním ročním obdobím přichází vítání jara a Velikonoce. V rámci vítání jara děti „vyhání zimu“. Před Velikonocemi si dělají výzdobu do svých domovů, učí se různé techniky zdobení vajec i to, jak si uplést pomlázku.

Poslední dubnový den se pak nese v duchu pálení čarodějnic. Děti si dopředu, dle své fantazie, vyrobí svou zástupkyni čarodějnického spolku, která pak bude spolu s ostatními slavnostně upálena.

V květnu přijde na řadu výroba dárek pro maminky ke dni matek, v červnu pak jako dárek dětem k jejich dnu Pohádková cesta. Každý účastník při startu obdrží plán cesty, kde jsou zaznačena jednotlivá stanoviště, kterými je nutno projít. Na každém stanovišti je pak třeba splnit určitý úkol. Za jeho správné splnění obdrží razítko do plánu Pohádkové cesty. Na to vše bedlivě dohlíží nějaká pohádková postava. Po absolvování cesty a nasbírání všech potřebných razítek účastníci dorazí do cíle, kde na ně čeká zasloužená odměna. Malé děti doprovází rodiče, větší chodí samy.

¹⁰⁴ VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995, s. 137.

¹⁰⁵ VÁŽANSKÝ, M. Volný čas a pedagogika zážitku. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 26 -28.

K podzimu neodmyslitelně patří Drakiáda, oblíbená akce mezi dětmi i jejich rodiči. Zúčastnit se mohou draci jakýchkoliv tvarů a velikostí. Podmínkou je, aby drak vzlétl. Součástí akce je i soutěž o nejkrásnějšího a nejoriginálnějšího draka. Samostatnou kategorií tvoří draci doma vyrobení. Ti se těší zvláštnímu ocenění.

Podzim tradičně přináší lampionky. Dřívější lampionový průvod dostal novou podobu. Děti si vyrábí své lampionky a hrají si na světlušky nebo pouštějí tzv. lampiony štěstí, které mají splnit jejich tajná přání.

Zima rozhodně není časem spánku a nečinnosti, naopak. Vánoční čas s sebou přináší akcí hned několik. Začíná se výrobou adventních věnců, kdy si mohou děti i s rodiči přijít vyrobit svůj originální věnec, který bude zdobit jejich vánoční stůl. Další z akcí, které následují je Mikulášský jarmark, kdy děti prodávají své výrobky rodičům a dalším zájemcům, a to buď v rámci domu dětí, nebo nějakého určeného prostoru. Za utržené peníze se pak nakoupí nové suroviny, které děti využijí v dalším roce. Těsně před Vánoci přijde na řadu ještě Živý Betlém. Děti i dospělí se oblečou do kostýmů a ztvárňují cestu do Betléma. Chybět nesmí ani živý Ježíšek. Kdo chce, může si z akce domů odnést i betlémské světlo.

K dalším akcím zimy patří tradiční Maškarní ples plný soutěží, s vyhodnocením nejlepší masky i divadelní představení, které si připraví dramatický kroužek. Z akcí venku pak krmení zvířátek v lese či soutěž o nejoriginálnějšího sněhuláka.

Průběžně během celého roku pak fungují ještě tzv. Tvořivé dílny. Jedná se o tvořivost kurzy dle aktuálního zájmu a poptávky. V poslední době jednoznačně vede korálkování a jeho různé formy.

Mezi další akce pořádané DDM patří zájezdy. Účastnit se mohou buď děti samy, nebo v doprovodu svých rodičů. Cílem může být např. návštěva Prahy a jejích památek spojená s návštěvou divadelního představení pro děti či muzikálu.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Výzkum

4.1 Charakteristika výzkumného souboru, použité metody

Metodou použitou při sběru dat se stal u dětí nestandardizovaný dotazník. Doplňující informace zajistil rozhovor s pedagogy volného času.

Po sestavení dotazníku byla na náhodně vybraném vzorku osmi dětí ověřena jeho srozumitelnost. Na základě vznesených otázek a připomínek byla provedena korektura, objasněny pojmy volný čas a volnočasové aktivity a bylo přistoupeno k samotnému šetření. Záměrem volného rozhovoru u pedagogických pracovníků volného času bylo rozšíření informací z pohledu druhé strany.

Osloveno bylo 110 žáků běžných základních škol ve věku od 6 – 15 let. Ti byli rozděleni do dvou skupin na žáky mladšího školního věku (1. - 5. třída) a žáky staršího školního věku (6. - 9. třída). V obou skupinách bylo rozdáno po 55 dotaznících. Děti nebyly děleny na pohlaví, přesto v dotazníku na pohlaví dotázány byly. To rozšířilo možnost srovnání.

Se studenty víceletých gymnázií se záměrně nepracovalo, byť do kategorie dětí staršího školního věku také patří. Pokud bychom je tam zařadili, bylo by třeba vzít v potaz i jiné děti jako např. ze specializovaných škol a dalších.

Návratnost dotazníků byla poměrně veliká, ne však stoprocentní. Některé dotazníky musely být vyloučeny kvůli nečitelnosti, neúplnosti či špatnému vyplnění. Použitelných se tedy stalo 52 ze skupiny žáků mladšího školního věku a 49 ze skupiny žáků staršího školního věku.

4.2 Stanovení hypotéz

První tři hypotézy srovnávají odlišnosti obou věkových kategorií, hypotéza čtvrtá se věnuje odlišnosti mezi pohlavími.

Hypotéza č. 1

„Rodiče organizují volný čas více dětem mladšího školního věku než dětem staršího školního věku.“

Hypotéza č. 2

„Děti mladšího školního věku mají širší spektrum zájmů než děti staršího školního věku.“

Hypotéza č. 3

„Děti staršího školního věku využívají organizovaných aktivit méně často než děti mladšího školního věku.“

Hypotéza č. 4

„Děvčata navštěvují sportovní kroužek méně často než chlapci.“

4.3 Prezentace výsledků

Data získaná pomocí dotazníku byla zpracována, kvantitativně vyhodnocena v tabulkách i grafech a poté interpretována.

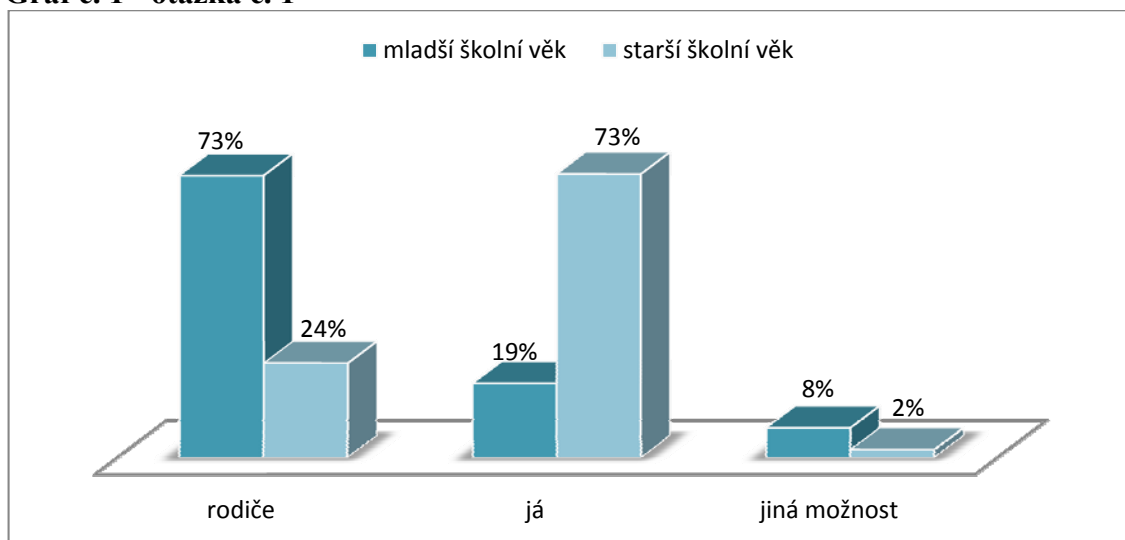
Otázka 1. se zaměřila na činitele, který rozhoduje o trávení volného času.

Kdo rozhoduje o tom, co budeš dělat po vyučování?

Tabulka č. 1 - otázka č. 1

možnost	mladší školní věk	starší školní věk	mladší školní věk	starší školní věk
rodiče	38	12	73%	24%
já	10	36	19%	73%
jiná možnost	4	1	8%	2%

Graf č. 1 - otázka č. 1

Jak ukazují odpovědi na první otázku, tím kdo rozhoduje o tom, jak budou děti volný čas trávit, jsou v kategorii mladších dětí téměř ve třech čtvrtinách rodiče. Naopak v kategorii dětí starších jsou rozhodovateli téměř ze tří čtvrtin děti samy. Jinou možnost zaznačilo 8% dětí mladšího školního věku a 2% dětí staršího školního věku. Tyto děti uvedly, že u nich rozhodují prarodiče, sourozenci a kamarádi.

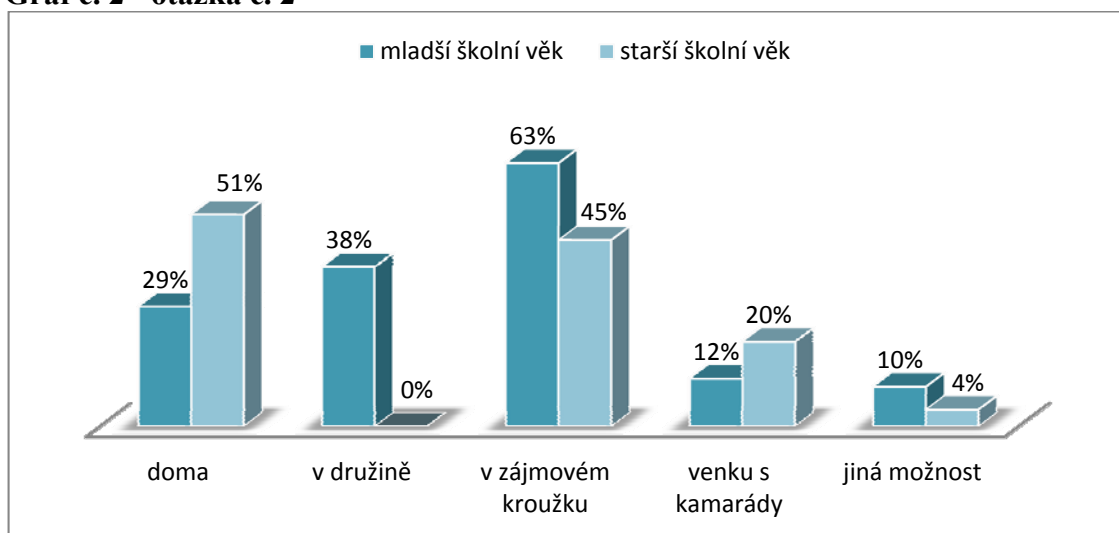
Otázka 2. se zabývala místem trávení volného času.

Kde trávíš svůj volný čas?

Tabulka č. 2 - otázka č. 2

místo	mladší školní věk	starší školní věk	mladší školní věk	starší školní věk
doma	15	25	29%	51%
v družině	20	0	38%	0%
v zájmovém kroužku	33	22	63%	45%
venku s kamarády	6	10	12%	20%
jiná možnost	5	2	10%	4%

Graf č. 2 - otázka č. 2

Nejčastější odpovědí na otázku druhou, týkající se toho, kde děti svůj volný čas tráví, byl v mladší kategorii zájmový kroužek, za ním na druhém místě družina. V kategorii dětí starších se na první místo dostalo domácí prostředí, zájmový kroužek skončil na místě druhém. Překvapivě poměrně mnoho dětí mladších zakroužkovalo i variantu, že tráví čas doma. Mohlo by se jednat o děti, které mají staršího sourozence, který se o ně postará, o děti jejichž rodiče jsou při příchodu dítěte ze školy doma, případně o ty, jejichž rodiče neřeší, kde jejich děti svůj volný čas tráví. V rámci varianty jiná možnost se objevily odpovědi – u babičky, tety a poškole.

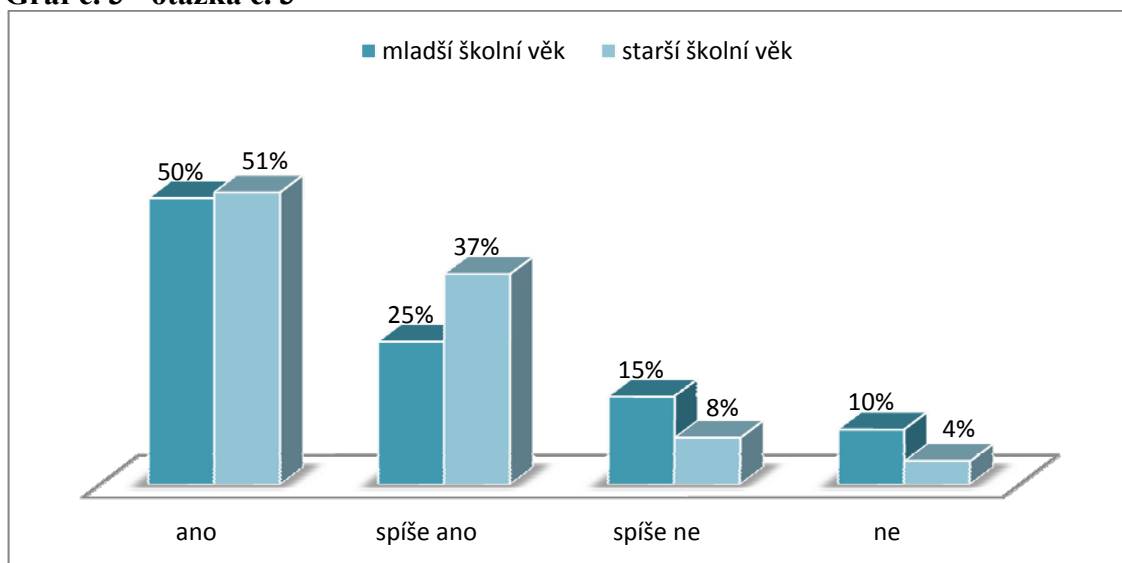
Otázka 3. zkoumala spokojenost s trávením volného času.

Baví tě tvé volnočasové aktivity (to co ve svém volném čase děláš)?

Tabulka č. 3 - otázka č. 3

věk	ano	spíše ano	spíše ne	ne	celkem	ano	spíše ano	spíše ne	ne
mladší školní věk	26	13	8	5	52	50%	25%	15%	10%
starší školní věk	25	18	4	2	49	51%	37%	8%	4%

Graf č. 3 - otázka č. 3

Otázka třetí, týkající se spokojenosti s využitím volného času ukázala 50% spokojenost v rámci kategorie mladších dětí a 51% spokojenost v rámci kategorie dětí starších. Přestože o volném čase si děti mladšího školního věku samy víceméně nerozhodují, s aktivitami, které jim jej vyplňují, jsou poměrně spokojeny. U dětí starších, vzhledem k tomu, že je jejich volný čas vesměs v jejich kompetenci se spokojenost s jeho využitím přepokládala. Záporné odpovědi, pak pravděpodobně použily děti, které jsou do nějaké činnosti nuceny.

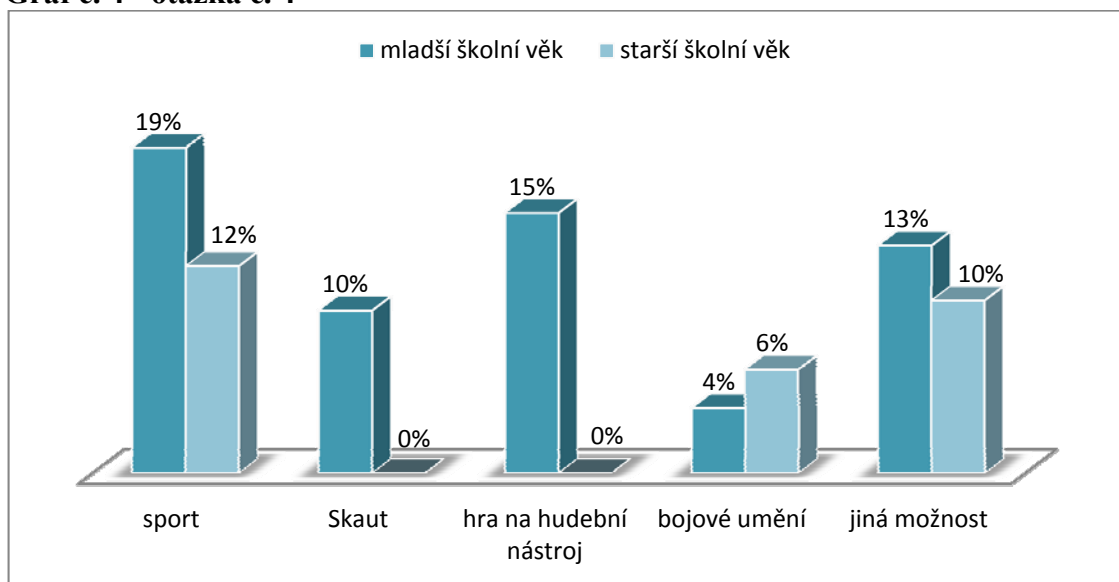
Otázka 4. zjišťovala, zda je něco, co ve svém volném čase postrádají.

Je něco, čemu se ve svém volném čase nevěnuješ a chtěl/a bys?

Tabulka č. 4 - otázka č. 4

aktivita	mladší školní věk	starší školní věk	mladší školní věk	starší školní věk
sport	10	6	19%	12%
Skaut	5	0	10%	0%
hra na hudební nástroj	8	0	15%	0%
bojové umění	2	3	4%	6%
jiná možnost	7	5	13%	10%

Graf č. 4 - otázka č. 4

Otázka čtvrtá souvisela s přáním dětí. Odpovědi byly otevřené a často se různily. Pro potřeby výzkumu byly v rámci kategorií zobecněny. Např. v kategorii sport, která měla největší zastoupení, se objevily odpovědi fotbal, stolní tenis, tenis, golf atd. Druhou v pořadí nejpreferovanější oblastí (u dětí mladšího školního věku) se stala hra na hudební nástroj. Mnohé děti by rády, po vzoru svých starších kamarádů, uměly na něco hrát, nemají ale možnost. Ať již z důvodu nedostatku talentu nebo špatné finanční situace rodiny. U starších dětí se toto přání neobjevilo vůbec, což je možno vysvětlit tím, že děti o tuto aktivitu ztrácí zájem, není pro ně již takovým lákadlem. V jiné možnosti pak byly odpovědi např. tanec, vaření, folklórní kroužek, rybářský kroužek a další.

Otázky 5. – 8. se věnovaly zájmovým kroužkům.

Chodíš-li do zájmového kroužku, kdo ho organizuje?

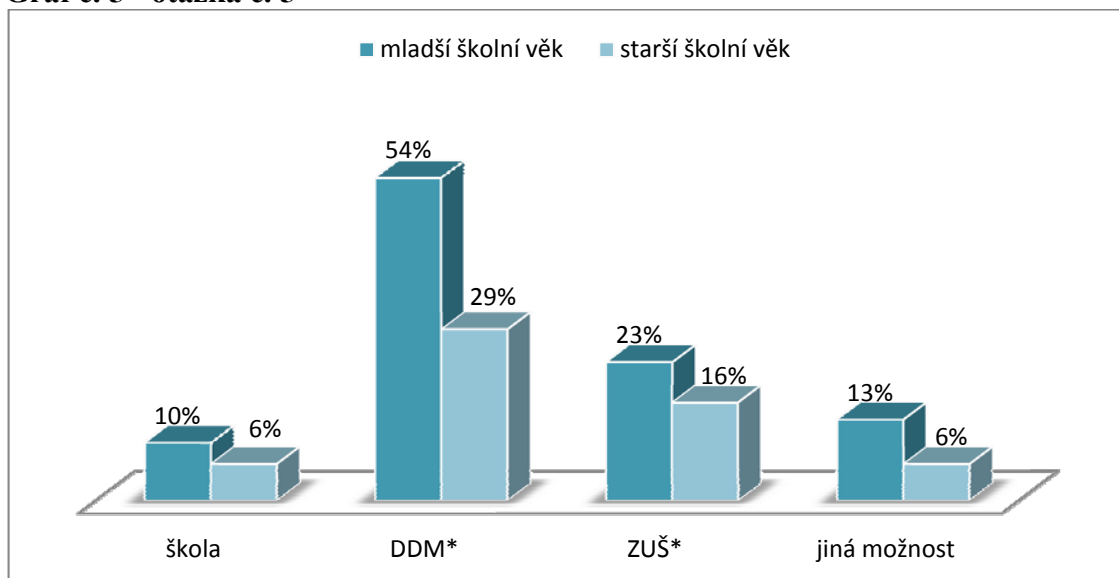
Tabulka č. 5 - otázka č. 5

zařízení	mladší školní věk	starší školní věk	mladší školní věk	starší školní věk
škola	5	3	10%	6%
DDM*	28	14	54%	29%
ZUŠ*	12	8	23%	16%
jiná možnost	7	3	13%	6%

*DDM = Dům dětí a mládeže

*ZUŠ = Základní umělecká škola

Graf č. 5 - otázka č. 5

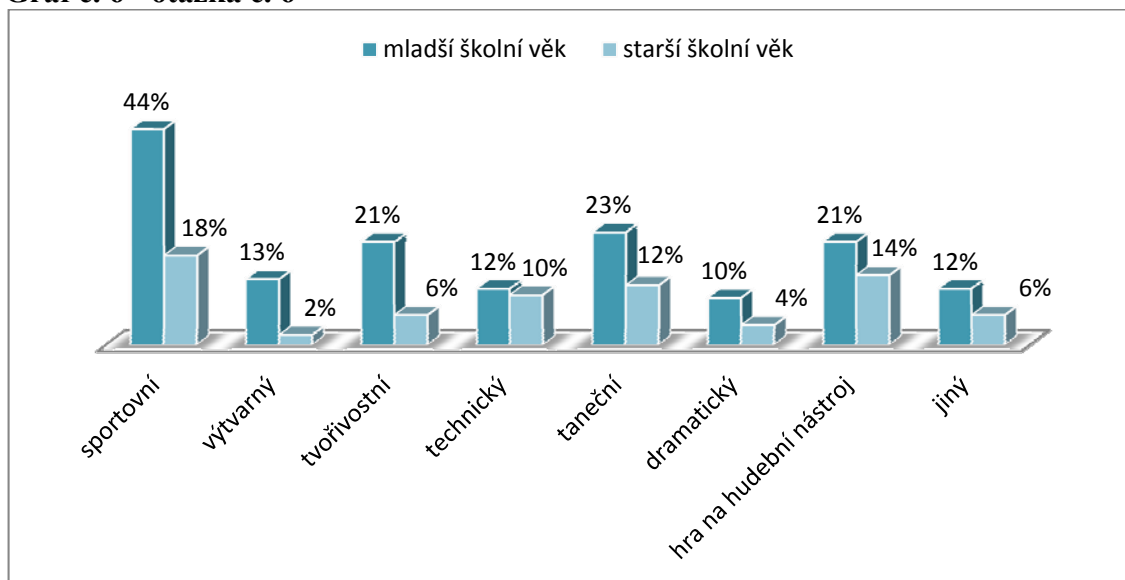
Otázka pátá zjišťovala, kdo zájmové kroužky, které děti navštěvují, organizuje. Jak vyplynulo z odpovědí, největšímu zájmu se těší Dům dětí a mládeže. Odpověď odráží široké spektrum aktivit, které dětem nabízí. Týkají se oblastí esteticko-umělecké, hudebně-dramatické, pohybově-sportovní, logicko-technické, jazykové, přírodovědné, i oblasti praktické nauky.

Chodíš -li do nějakého kroužku, jaké oblasti se týká?

Tabulka č. 6 - otázka č. 6

zájmový kroužek	mladší školní věk	starší školní věk	mladší školní věk	starší školní věk
sportovní	23	9	44%	18%
výtvarný	7	1	13%	2%
tvořivostní	11	3	21%	6%
technický	6	5	12%	10%
taneční	12	6	23%	12%
dramatický	5	2	10%	4%
hra na hudební nástroj	11	7	21%	14%
jiný	6	3	12%	6%

Graf č. 6 - otázka č. 6

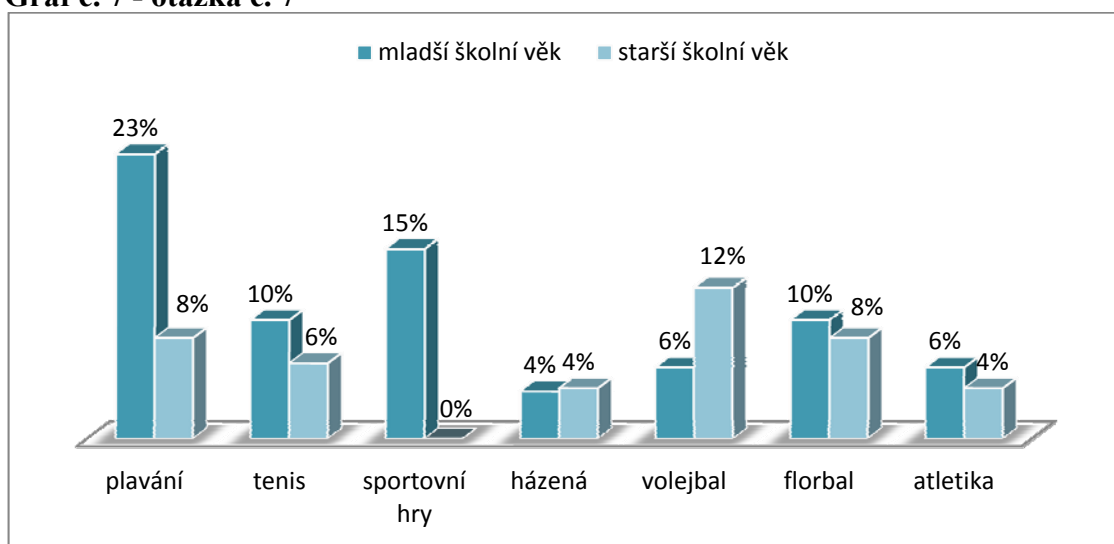
K mému milému překvapení se nejvíce zastoupenou oblastí stal sport. Škoda jen, že stejně vysoké procento jako u dětí mladších není i u dětí starších. Druhé místo se značným rozdílem zaujaly tance. Je vidět, že jsou oblíbeným druhem činnosti, zvláště pak u děvčat. V těsné blízkosti jsou pak hra na hudební nástroj a oblast tvořivostní (zvláště v první skupině dotazovaných). Co se hry na hudební nástroj týká, je to dlouhodobý trend, v posledních letech s mírně klesající tendencí. Co se oblasti tvořivostní týká, zájem se stále zvyšuje a to nejen mezi dívkami ale i mezi chlapci.

Chodíš-li do kroužku, jak se jmenuje?

Tabulka č. 7 - otázka č. 7

zájmový kroužek	mladší školní věk	starší školní věk	mladší školní věk	starší školní věk
plavání	12	4	23%	8%
tenis	5	3	10%	6%
sportovní hry	8	0	15%	0%
házená	2	2	4%	4%
volejbal	3	6	6%	12%
florbal	5	4	10%	8%
atletika	3	2	6%	4%

Graf č. 7 - otázka č. 7

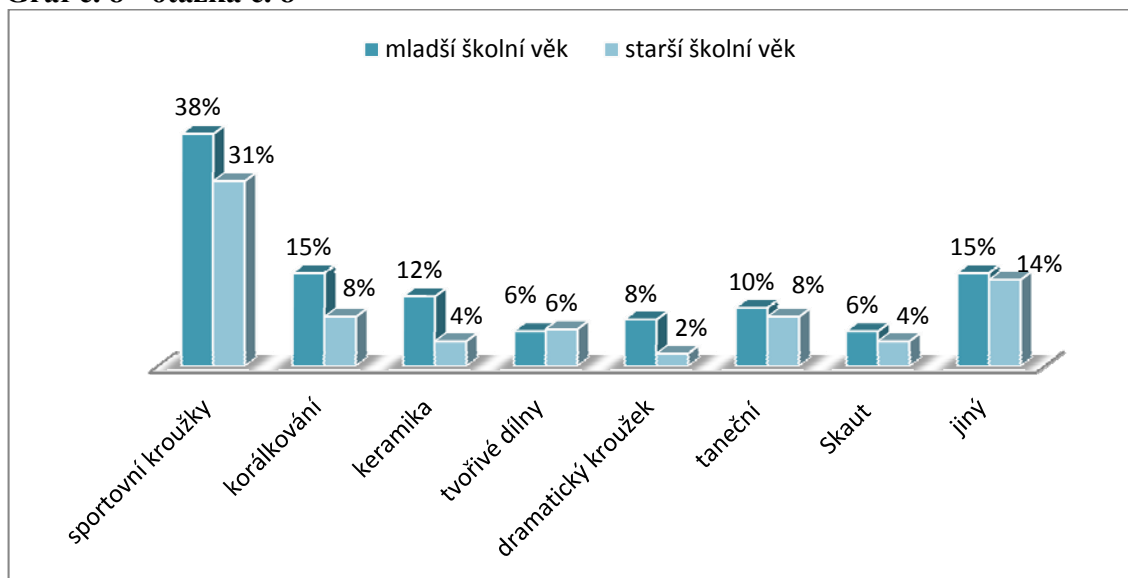
Co se oblíbenosti kroužků týká, odpovídaly děti různě. Pro lepší srovnání jsem vybrala jednu oblast a to sportovní, která se mezi dětmi těší největší oblibě. Nejvíce hlasů získalo plavání, dále pak sportovní hry u dětí mladších, volejbal u dětí starších. Následoval florbal a tenis. Nejméně procent získala atletika a házená. V rámci odpovědí se objevily i některé netradiční sporty jako např. horolezectví.

Chodíš-li do více kroužků, který z nich Tě baví nejvíc a proč?

Tabulka č. 8 - otázka č. 8

zájmový kroužek	mladší školní věk	starší školní věk	mladší školní věk	starší školní věk
sportovní kroužky	20	15	38%	31%
korálkování	8	4	15%	8%
keramika	6	2	12%	4%
tvořivé dílny	3	3	6%	6%
dramatický kroužek	4	1	8%	2%
taneční	5	4	10%	8%
Skaut	3	2	6%	4%
jiny	8	7	15%	14%

Graf č. 8 - otázka č. 8

Odpovědi na otázku osmou znovu potvrdily zájem dětí o sport. I když jsou to vesměs nejprve rodiče, kteří dítě do sportovně zaměřeného kroužku dají, je vidět, že děti jsou zde spokojeny. Mezi další oblíbené patří kroužky tvořivosti – korálkování (v poslední době stále vyhledávanější. Děti si zde mohou vyrobit koráلكové zvířátko, šperk pro sebe nebo jako dárek pro maminku, ti zdatnější i vánoční ozdoby na stromeček), keramika a tvořivé dílny.

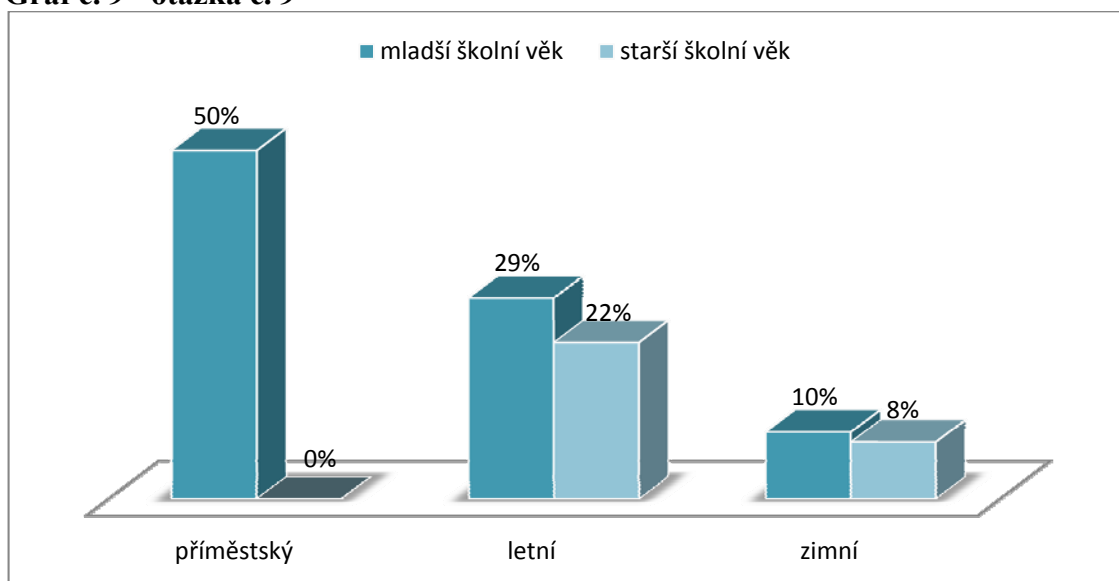
Otázka 9. a 10. se vztahovaly k táborům.

Účastníš-li se v době prázdnin táborů, jaké to jsou?

Tabulka č. 9 - otázka č. 9

tábor	mladší školní věk	starší školní věk	mladší školní věk	starší školní věk
příměstský	26	0	50%	0%
letní	15	11	29%	22%
zimní	5	4	10%	8%

Graf č. 9 - otázka č. 9

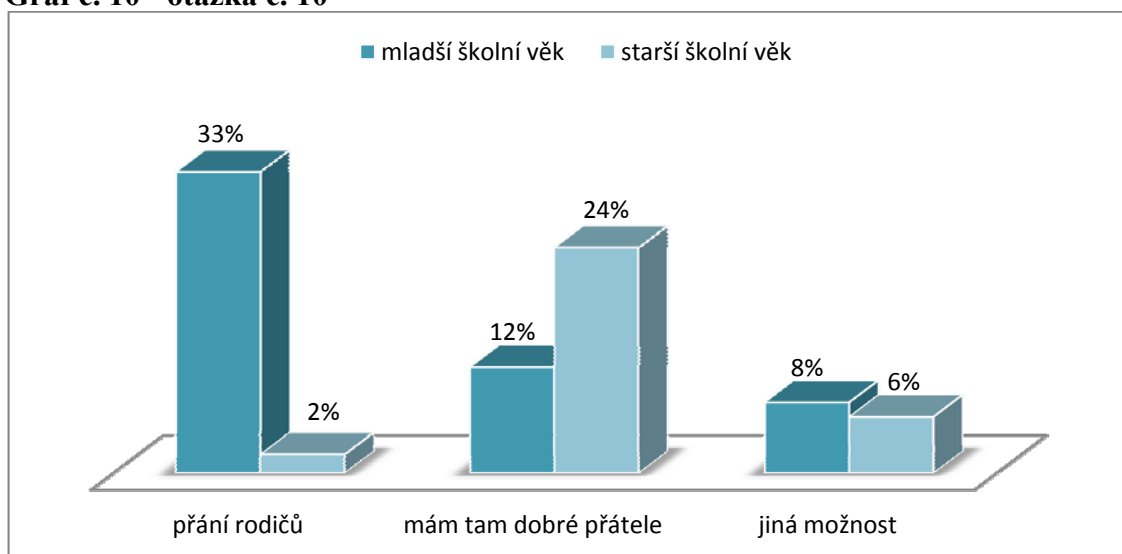
Jak ukazuje graf, táborů se děti účastní poměrně hojně. Největší zastoupení mají tábory příměstské, které do jisté míry suplují prarodiče, u kterých trávily děti prázdniny dříve. Pochopitelně se týkají dětí mladšího školního věku, kdy je rodiče nechtějí nechávat ještě doma samotné. Starší děti se těchto táborů účastní jen ve výjimečných případech. Poměrně vyrovnaná je v obou věkových kategoriích skupina táborů letních. Je zřejmé, že děti jsou tomuto typu táborů věrné. Táborů zimních děti využívají v daleko menší míře. Velký vliv na to má značná finanční náročnost potřebná pořízení vybavení a poměrně drahé permanentky na vleky.

Účastníš-li se táborů, co je důvodem tvé účasti?

Tabulka č. 10 - otázka č. 10

důvod	mladší školní věk	starší školní věk	mladší školní věk	starší školní věk
přání rodičů	17	1	33%	2%
mám tam dobré přátele	6	12	12%	24%
jiná možnost	4	3	8%	6%

Graf č. 10 - otázka č. 10

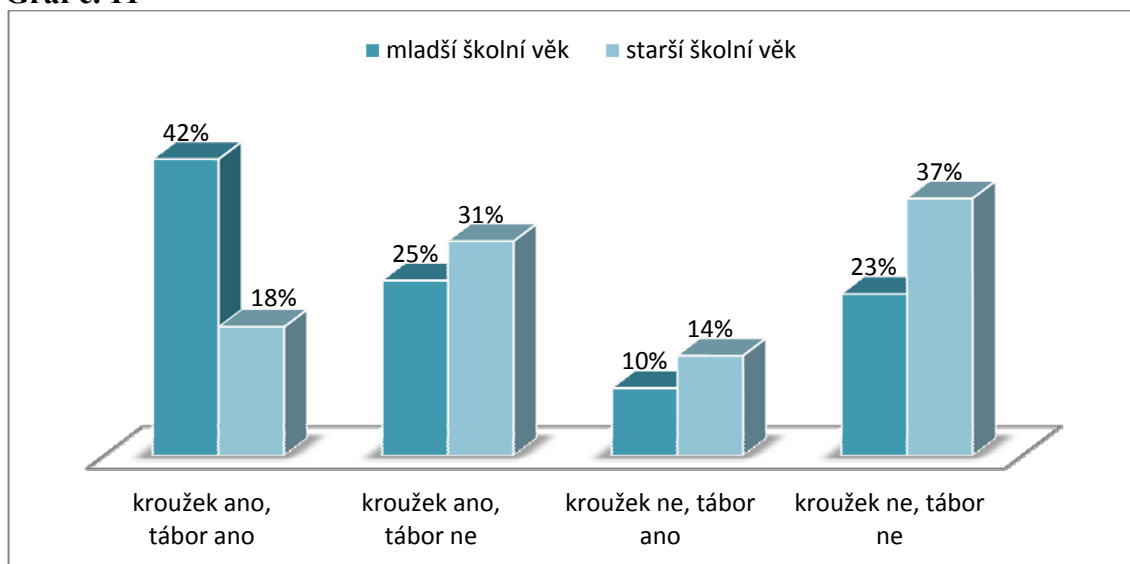
Odpovědi na poslední otázku dotazníku zjišťující proč se děti táborů účastní, se v obou věkových skupinách lišily. Mladší děti odpovídaly nejčastěji, že jejich účast na táborech je na přání rodičů (což koresponduje s tím, že o jejich volném čase rozhodují rodiče), naproti tomu děti starší nejvíce využily odpovědi, že je k účasti vede přátelství. Jiná možnost se objevila málo a děti zde uvedly jako důvod např. že je tam legrace, milují pana vedoucího atd.

Následující tabulka a graf jsou zaměřeny na myšlenku provázanosti mezi zájmovými aktivitami a účastí na táborech.

Tabulka č. 11

možnosti	mladší školní věk	starší školní věk	mladší školní věk	starší školní věk
kroužek ano, tábor ano	22	9	42%	18%
kroužek ano, tábor ne	13	15	25%	31%
kroužek ne, tábor ano	5	7	10%	14%
kroužek ne, tábor ne	12	18	23%	37%

Graf č. 11

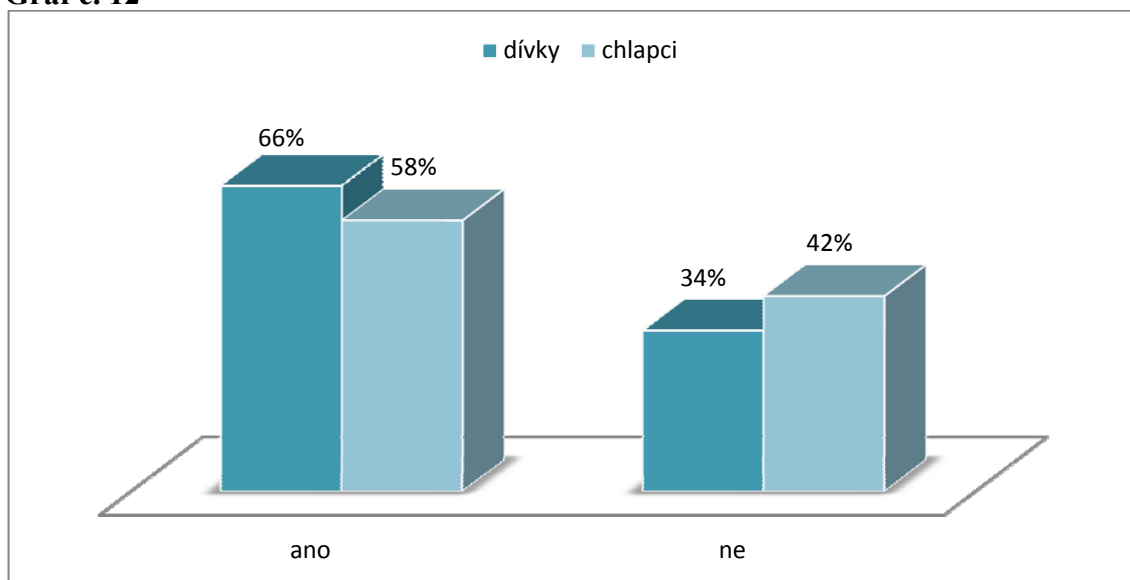
Výsledky byly překvapivé, provázanost se přímo nepotvrdila. Kategorii mladších dětí ovlivňují v téměř třech čtvrtinách rodiče, tzn. že to, zda děti chodí do kroužku či jedou na tábor, je přání spíše jejich rodičů. Skupina dětí starších může být do jisté míry ovlivněně pubertou.

Poslední tabulka s grafem se vztahují k hypotéze č. 4. Ukazují poměr děvčat a chlapců ve sportovních aktivitách.

Tabulka č. 12

pohlaví	ano	ne	ano	ne
dívky	38	20	66%	34%
chlapci	25	18	58%	42%

Graf č. 12

Co se zastoupení pohlaví u oslovených týká, ženské pohlaví bylo zastoupeno častěji. Počet odpovídajících dívek napříč oběma skupinami byl 58, počet chlapců 43. Vyčísleno procentuelně dívky se z celkového počtu dívek věnují sportu v 66%, chlapci v 58% z celkového počtu chlapců. Záporně, tedy že se sportu nevěnují, odpovědělo 34% děvčat a 42% chlapců.

4.4 Zhodnocení výsledků

Jak ukázal výzkum, v mladším školním věku jsou to především rodiče, kdo organizuje volný čas svých dětí. Naopak v kategorii dětí staršího školního věku jsou organizátorem již děti samy. Hypotéza první, která zněla: **„Rodiče organizují volný čas více dětem mladšího školního věku než dětem staršího školního věku“**, se tedy dle předpokladu potvrdila.

Druhá hypotéza: **„Děti mladšího školního věku mají širší spektrum zájmů než děti staršího školního věku“**, se rovněž potvrdila. Je to dáno tím, že zájmy dětí jsou v tomto věku spíše povrchnější. Je třeba vyzkoušet, co dítěti nejvíce sedne, co ho bude bavit a v čem bude úspěšné. Ve starším školním věku zájmů ubývá, jsou již vyhraněné a výrazně hlubší.

I hypotéza třetí: **„Děti staršího školního věku využívají organizovaných aktivit méně často než děti mladšího školního věku“**, se potvrdila. Důvodů je hned několik. Prvním z nich je, že děti mladšího věku (zvláště ty nejmladší) do volnočasových aktivit směřují rodiče, a to proto, aby se děti rozvíjely, kompenzovaly jednostrannou zátěž ve škole, a pak i z praktických důvodů – potřebují, aby bylo o děti postaráno, když jsou v zaměstnání. S přibývajícím věkem se děti osamostatňují a své aktivity si vybírají spolu s rodiči. Ve starší kategorii je to už daleko více o názoru dětí. Ke konci této kategorie již hrají v rozhodování rodiče roli jen výjimečně.

Poslední hypotéza, čtvrtá: **„Děvčata navštěvují sportovní kroužek méně často než chlapci“**, se nepotvrdila. Obě pohlaví sportují s podobnou intenzitou. Lehkou převahu naopak získaly dívky. Hlavní roli zde spíše jako pohlaví patrně hraje to, zda jsou sportovní rodiče a děti ke sportu vedou od mala. Pokud ano, je velká pravděpodobnost, že se dítě sportu bude věnovat i dále. V období mladšího školního věku mnohdy dítě zkusí více různých druhů sportu. Někteří si ten svůj najdou velmi rychle, jiní hledají dlouho. Ve starším školním věku již většina svůj směr má. To zda mu vydrží a bude se mu věnovat i dospělosti ovlivní více faktorů. Pokud je ovšem zájem silný, je velká pravděpodobnost, že u něj dítě zůstane.

Vzhledem k rozsahu, ve kterém byl výzkum proveden je však nutno brát jeho výsledky spíše jako malý průzkum daného tématu, jakýsi vhled do problematiky. V žádném případě jej nelze zobecnit a považovat za vypovídající. Abychom dospěli k více vypovídajícím výsledkům, bylo by třeba provést výzkum na podstatně vyšším počtu dětí, dotázat se všech věkových kategorií (tedy dětí z první, druhé, třetí... třídy). Dále by bylo třeba oslovit stejný počet dětí žijících ve městě a na venkově, kde jsou daleko menší možnosti nabízených volnočasových aktivit atd.

Co tedy říci závěrem o volném čase dětí? Děti svůj volný čas tráví různě, dle možností svých i svých rodičů, doma, v družině, v zájmovém kroužku i venku s kamarády. Menší děti o svém volném čase ještě moc nepřemýšlí, spíše poslouchají své rodiče a plní jejich přání. Děti starší jdou již zpravidla svou vlastní cestou.

Co se spokojenosti s trávením volného času týká, dá se říct, že jsou spokojeny a jejich aktivity je baví. Samozřejmě jsou oblasti, kterým se děti nevěnují, ale chtěly by. Některé se jim vyplní později a některé z nich zůstanou jen nesplněnými dětskými přáními.

Velké množství dětí se ve svém volném čase věnuje aktivitám organizovaným. V dnešní době s nepřebornou nabídkou přichází jak státní, tak i soukromé organizace. Kvalita i cena nabízených služeb se samozřejmě různí. I zde platí, že cena nemusí být vždy přímo úměrná kvalitě. Proto je vhodné zvážit, zda vynaložené prostředky přinesou očekávaný efekt.

Náplň volného času dětí tvoří především zájmová činnost. U dětí mladšího školního věku jsou aktivity pestřejší a organizovanější, děti zkouší různé možnosti, což k jejich věku přirozeně patří. Díky širšímu záběru mají možnost vyzkoušet si mnoho věcí, osvojit si různé dovednosti. Rozšiřují si tak své obzory. Postupem času se z všestranného zaměření začnou profilovat zájmy výraznější a hlubší. Ve starším školním věku se děti cíleně věnují tomu, co je baví. V této době jim už rodiče zájmy neplánují a neorganizují, je to volba jich samých. Jak důležité je v tomto období, kdy děti prochází pubertou, mít své pevné pilíře v podobě zájmů není pochyb. Jsou to právě zájmy a lidé s nimi spojení (ať už se jedná o kamarády či vedoucí), kteří pomáhají překonat toto těžké období a dítě ukotvují.

Jak bylo již mnohokrát zmíněno, oblasti které děti zajímají, jsou různé. Příjemným překvapením je, že i v době kdy každé malé dítě ví, co je počítač a jak s ním zacházet, si stále první místo v oblíbenosti drží sport. Pohyb neodmyslitelně patří k člověku, kterého udržuje v dobré fyzické i psychické kondici a který se zdál být svého času opomíjeným, vrací se zpět do zorného pole rodičů a dětí. Moderní tvořivostní aktivity pak rozvíjení dětskou zručnost a kreativitu, to vše si s sebou ponesou děti dále do života a mnohdy upotřebí v různých situacích. Příjemné je i zjištění, že děti stále více zajímají i věci opomenuté, které už „vyšly z módy“. Šití, pletení, háčkování a především paličkování zní dětem trochu „exoticky“ a mají touhu je vyzkoušet. Láká je vše, co se ve škole neučí, to, co je zajímavé a netradiční.

Existují oblasti, kde dominují chlapani a oblasti, které jsou především dívčími. Stále častěji se ale setkáváme s tím, že role ženské a mužské a s tím spojené zájmy se stírají. Dívky se věnují technice a chlapani zase touží potom naučit se vařit.

Ať se již děti věnují jakémukoliv zájmu, je-li to zájem smysluplný, je to dobře. Jedná-li se o zájem organizovaný, přináší dětem další výhody. Setkávají se s vrstevníky podobného zaměření, navazují kontakty a mnohdy i dlouhá přátelství. V rámci prázdnin pak děti svá přátelství mohou prohlubovat a utužovat v rámci další akcí např. táborových. Nabízí se zde úvaha, že děti vyhledávající organizované aktivity v rámci školního roku, budou tyto aktivity vyhledávat i o prázdninách. Ne vždy to tak musí být. Samozřejmě organizované aktivity vyžadují jistou dávku kolektivity, ovšem jiné je trávit časově omezenou dobu v zájmovém kroužku a jiné trávit dlouhodobě čas například na táboře. Ne všechny děti to zvládnou. Existují tedy skupiny, které jsou velmi kolektivní, ty rády využijí možností společného trávení času během školního roku i během prázdnin, částečně kolektivní, ty se spokojí s kroužky, a děti nekolektivní, které raději tráví čas samy. Samozřejmě, že tyto děti jsou do jisté míry vnímány jako ohrožené, ty, které mohou snadněji sklouznout k patologickému chování. Ano, v rámci dnešní doby počítačů, je možné na děti intenzivně působit, ovlivnit je a vyvolat v nich různé pohnutky, je možné nasměrovat je špatným směrem. Stejně špatným směrem se však mohou vydat i děti, které jsou kolektivní a „chytou se špatné party“. Proto je důležité mít přehled o tom, nejen co děti dělají, ale i s kým se stýkají. A tím se opět vracíme k volnému času a jeho vyplnění.

Závěr

Ve své práci jsem se věnovala dětem školního věku, tomu jak tráví volný čas a jak se věnují organizovaným aktivitám.

Ze čtyř formulovaných hypotéz se potvrdily první tři, že **rodiče organizují volný čas více dětem mladšího školního věku než dětem staršího školního věku, že děti mladšího školního věku mají širší spektrum zájmů než děti staršího školního věku a že děti staršího školního věku využívají organizovaných aktivit méně často než děti mladšího školního věku.** Hypotéza poslední, že **děvčata navštěvují sportovní kroužky méně často než chlapci,** se nepotvrdila.

Co říci závěrem celé práce? Dnešní děti nejsou ani horší, ani lepší než jsme byli my. Jsou jiné. Vyrůstají v jiné době, působí na ně jiné vlivy, mají jiné možnosti, stále jsou to ale „jenom“ děti, se kterými je třeba podle toho pracovat. Ať už se jedná o práci individuální, společnou, v rámci rodiny, školy či nějaké zájmové organizace, výsledky často nejsou patrné hned, až čas ukáže, jak jsme byli, či nebyli v tomto směru úspěšní. To, co do svých dětí vložíme, se nám v budoucnu vrátí. To, kam je nasměrujeme, ovlivní jejich život a potažmo život náš. A proto mějme na paměti, že:

„Aktivity ve volném čase jsou tím, co formuje osobnost a dělá člověka takovým, jaký je.“¹⁰⁶

¹⁰⁶ DOHNAL, T. Koncepce a metodika systému komunální rekreace na úrovni obce. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 25.

Resumé

Diplomová práce se zabývá oblastí volného času a jeho využitím dětmi školního věku.

První kapitola se věnuje volnému času obecně, volnému času u dětí, jeho významu, funkci a faktorům ovlivňujícím volný čas dětí.

Druhá kapitola se zaměřuje na možnosti trávení volného času – v rámci rodiny, party a na organizace zaměřené na volnočasové aktivity dětí.

Kapitola třetí se zabývá DDM a jeho volnočasovými aktivitami pro děti – zájmovými kroužky, letními, zimními a příměstskými tábory a dalšími akcemi.

Ve čtvrté kapitole je proveden výzkum volnočasových aktivit. Kvantitativní data zjištěná pomocí dotazníkového šetření jsou dále podrobena kvalitativní analýze se záměrem potvrdit nebo vyvrátit dané hypotézy.

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak tráví volný čas děti školního věku a především, jak se věnují organizovaným aktivitám.

Praktický význam práce lze spatřit ve využití zjištěných výsledků jako podkladů pro práci organizátorů různých volnočasových aktivit pro děti v rámci jednotlivých regionů.

Seznam použité literatury

1. DANICS, Š., KAMÍN, T. Extremismus, rasismus a antisemitismus. 2. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, 154 s. ISBN 978-80-7251-286-7.
2. FISCHER, S., ŠKODA, J. Sociální patologie. 1.vyd. Praha: Grada, 2009, 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
3. HÁJEK, B., et. al. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, 240 s. ISBN 978-80-262-0030-7.
4. HÁJEK, B., et. at. Pedagogika volného času. Praha: Univerzita Karlova, 2003, 105 s. ISBN 80-7290-128-1.
5. HELUS, Z. Dítě v osobnostním pojetí. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 288 s. ISBN 978-80-7367-628-5.
6. HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
7. JANIŠ, K. Úvod do problematiky volného času. 1. vyd. Opava, Slezská univerzita, 2009, 61 s. ISBN 978-80-7248-530-7.
8. JANDOUREK, J. Slovník sociologických pojmů. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2.
9. JILČÍK, T., ZAPLETAL, L. Sociologie. Brno: IMS 2008
10. KNOTOVÁ, D. Pedagogická dimenze volného času. Brno: Paido, 2011, 101 s. ISBN 978-80-7315-223-9.
11. KOPŘIVA, P., et. al. Respektovat a být respektován. 3. vyd. Chvalčov: Spirála, 2012, 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.
12. KRAUS, B. Sociální pedagogika II. Brno: IMS, 2007, 77 s.
13. KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. et. al. Sociální patologie, 1.vyd. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Gaudeamus, 2007, 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3.
14. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ V., et. al. Člověk, prostředí, výchova. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
15. KRAUS, B., SÝKORA, P. Sociální pedagogika I. Brno: IMS, 2009, 63 s.
16. LACA, S. Sociální pedagogika. BRNO: IMS, 2011, 211 s.
17. MAŘÍKOVÁ H., PETRUSEK M. et. al. Velký sociologický slovník. II. Svazek P-Ž. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996, 749-1627 s. ISBN 80-7184-310-5.
18. MÜHLPACHR, P. Kapitoly ze sociální patologie. Brno: IMS 2003, 84 s.

19. MÜHLPACHR, P. Sociální patologie. 1.vyd Brno: Masarykova univerzita, 2001, 104 s. ISBN 80-210-2511-5.
20. MÜHLPACHR, P. Sociopatologie. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 194 s. ISBN 978-80-210-4550-7.
21. OURODA, S. Sociologie. 1. vyd. Brno: Mendlova zemědělská a lesnická univerzita, 2004, 160 s. ISBN 80-7157-766-9.
22. PALOVČÍKOVÁ, G. Sociální psychologie II. Brno. IMS, 2009, 146 s.
23. PÁVKOVÁ, J., et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimo vyučování a zařízení volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978- 80-7367-423-6.
24. POSSE, R., MELGOSA J. (překlad Ohnisková, V.) Umění výchovy dítěte. 1. vyd. Praha: Advent-Orion, 2003, 195 s. ISBN 80-7172-613-3.
25. PROKEŠOVÁ, M. Volný čas z hlediska kvality života. 2. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008, 68 s. ISBN 978-80-7368-555-3.
26. PRŮCHA, J. Pedagogický slovník. 6.vyd. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
27. PŘADKA, M. Kapitoly z dějin pedagogiky volného času. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, Brno, 1999, 93 s. ISBN 80-210-2033-4.
28. ROGGE, J. U. (překlad Sirovátková A.) Děti potřebují hranice. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, 131 s. ISBN 80-7178-088-X.
29. SEKOT, A. Aktuální problémy sociální patologie. Brno: IMS 2009, 106 s.
30. SPOUSTA, V., et al. Kapitoly z pedagogiky volného času. Brno: Masarykova univerzita, 1996, 37 s. ISBN 80-210-1274-9.
31. SPOUSTA, V., et al. Teoretické základy výchovy ve volném čase (Úvod do studia pedagogiky volného času). Brno: 1. vyd. Masarykova univerzita, 1994, 183 s. ISBN 80-210-1007-X.
32. ŠPAŇHELOVÁ, I. Komunikace mezi rodičem a dítětem. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 104 s. ISBN 978-80-247-2698-4.
33. ŠPIŘÍKOVÁ, I., KAČER J. Příměstský tábor. 1. vyd. Brno: Mravenec, 2007, 43 s. ISBN 978-80-86994-39-0.
34. VÁŽANSKÝ, M. Volný čas a pedagogika zážitku. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1992, 64 s. ISBN 80-210-0428-2.
35. VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995, 176 s. ISBN 80-901737-9-9.

36. VESELÁ, J. Základy sociologie volného času. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999, 80 s. ISBN 80-7194-187-5.
37. VIEHOFFOVÁ, H., REUYSOVÁ, E., (přeložili Pokorná S, Urbánek B.). Jak s dětmi trávit volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, 180 s. ISBN 80-7178-073-1.
38. VÍZDAL, F., et. al. Sociální psychologie I. Brno: IMS, 2009, 106 s.
39. VÍZDAL, F. Základy psychologie. Brno: IMS, 2008, 185 s.
40. ZIMMEROVÁ, R. Netradiční sportovní činnosti. (překlad Šmarda, Z.) 1.vyd. Praha: Portál, 2001, 255 s. ISBN 80-7178-460-5.

<http://www.luzanky.cz/onas/aktualne/index.php>

<http://ddmkurim.cz>

<http://www.zus-kurim.cz>

KULÍŠKOVÁ R., Volnočasové aktivity žen střední generace, Bakalářská práce, Brno, IMS, 2011

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - otázka č. 1	45
Tabulka č. 2 - otázka č. 2	46
Tabulka č. 3 - otázka č. 3	47
Tabulka č. 4 - otázka č. 4	48
Tabulka č. 5 - otázka č. 5	49
Tabulka č. 6 - otázka č. 6	50
Tabulka č. 7 - otázka č. 7	51
Tabulka č. 8 - otázka č. 8	52
Tabulka č. 9 - otázka č. 9	53
Tabulka č. 10 - otázka č. 10	54
Tabulka č. 11	55
Tabulka č. 12	56

Seznam grafů

Graf č. 1 - otázka č. 1	45
Graf č. 2 - otázka č. 2	46
Graf č. 3 - otázka č. 3	47
Graf č. 4 - otázka č. 4	48
Graf č. 5 - otázka č. 5	49
Graf č. 6 - otázka č. 6	50
Graf č. 7 - otázka č. 7	51
Graf č. 8 - otázka č. 8	52
Graf č. 9 - otázka č. 9	53
Graf č. 10 - otázka č. 10	54
Graf č. 11.....	55
Graf č. 12.....	56

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Seznam otázek

Příloha č. 1 - Seznam otázek

Kdo rozhoduje o tom, co budeš dělat po vyučování?

Kde trávíš svůj volný čas?

Baví tě tvé volnočasové aktivity (to co ve svém volném čase děláš)?

Je něco, čemu se ve svém volném čase nevěnuješ a chtěl/a bys?

Chodíš-li do zájmového kroužku, kdo ho organizuje?

Chodíš -li do nějakého kroužku, jaké oblasti se týká?

Chodíš-li do kroužku, jak se jmenuje?

Chodíš-li do více kroužků, který z nich Tě baví nejvíc a proč?

Účastníš-li se v době prázdnin táborů, jaké to jsou?

Účastníš-li se táborů, co je důvodem tvé účasti?